Colecția BIBLIOTECA GIURGIUVEANĂ

Colecție coordonată de
DAN MUCENIC

Coperți: Petra ȘERBĂNESCU-TĂNASE
Ilustrații: Eugen STOIAN

Redactor de carte: Mirela GRUIȚĂ
Art-design: George Mihail SECĂRĂ
Culegere: Iulia BARBU, Natalia MIU,
Silvia SIMION

Consultant științific: Camelia FILIP, Emil TALIANU
Consultanți literari: Dan Claudiu TĂNĂSESCU
Consultant editorial: Mihai RĂBOJ

Ediția de față reproduce textul ediției princeps, apărute la editura *Cugetarea, 1923.*

Transcrierea textului s-a făcut după regulile ortografice curente, modificările fiind operate tacit, păstrând însă particularitățile de exprimare specifice stilului autorului.

Descrierea CIP se regăsește la
Biblioteca Națională a României

ISBN:

Editare - Tehnoredactare - Tipar
Editura pentru Sport
Giurgiu
CS Atletic Giurgiu
Liviu Roșca
editura@atleticgiurgiu.ro
tel/fax: 0213122939

Seria SCRIERI DIN TRECUT

I. A. Bassarabescu

Moș Stan

Ediție îngrijită
de Dan MUCENIC

Colecția BIBLIOTECA GIURGIUVEANĂ

I. A. BASSARABESCU
MOȘ ȘTAN
SCHIȚE ȘI NUVELE
PENTRU COPII
CUGETAREA BUCUREȘTI

MOŞ STAN

V-aţi gândit, copii, că oamenii mari din jurul vostru au fost şi ei odată mici ca voi? Ei bine, întrebaţi-i pe fiecare, să vă spună ei drept, dacă nu-şi amintesc cu drag de copilăria lor. Şi voi o să fiţi odată mari, şi voi o să povestiţi copiilor voştri cele de acum şi o să vedeţi atunci cât farmec, câtă gingăşie e în vârsta asta a voastră, când treceţi din braţe în braţe, din mângâiere în mângâiere, când profesorii se ostenesc pentru voi şi părinţii vă poartă grijile şi nu vă lasă decât una singură: grija şcolii.

Şi eu am fost ca voi, copii; şi eu ţin minte multe, multe din copilăria mea şi vi le povestesc aici, ca să vedeţi cum erau şi cum simţeau copiii de odinioară. Nu m-am ferit să arăt până şi isprăvile celor răi, fiindcă ştiu că fapta rea învaţă pe oamenii cuminţi să ştie ceea ce nu trebuie să facă.

Era la modă în şcoala primară, unde fusesem dat, şi mai ales între băieţii din clasa mea, clasa întâia, să se joace „la nasturi”. Cu cât un nasture era mai frumos şi mai rar, cu atât era mai căutat şi preţuia cât doi, cât trei, cât cinci de ceilalţi. Mai ales nasturii milităreşti aveau o căutare grozavă. Era un copil, Spăngescu, fiu de căpitan; el aducea nasturii cei mai scumpi, pentru că îi găsea la tunicile vechi ale tatălui său. Aceasta ne făcea să-l cam pizmuim, noi, care n-aveam miliţie pe acasă. În zadar tăiasem eu toţi nasturii de la paltonul tatii, degeaba mă înfundasem toată ziua în garderoba cu haine de iarnă; nu găseam nasturi frumoşi cum aducea Spăngescu, şi pace.

Cu toate acestea, erau şi la mine acasă nasturi de metal. Da, Moş Stan avea nasturi de alamă.

Moş Stan era un vechi credincios în curtea noastră.

Eu, de când mă ştiu pe lume, acolo l-am apucat, bătrân, cam scurt de vedere şi blând la vorbă ca orice moş cuminte. Era un fel de îngrijitor prin curte; vedea de grădină, altoia trandafirii şi pomii, îngrijea de porumbei şi căra apă toată ziua. În tinereţea lui fusese gardist la comună, şi, de pe vremuri, îi rămăsese o tunică şi o manta militărească, pe care o purta iarna; iar vara o întindea în fundul grădinii, sub dud, pe iarbă verde, şi se culca pe ea. Da, copii, acestei mantale a lui Moş Stan i-am pus gând rău într-o bună dimineaţă. Avea nişte nasturi de-ţi luau ochii, căci Moş Stan era bătrân harnic; el îşi ştergea şi acum nasturii, parcă tot la cazarmă ar fi fost.

Mi-aduc aminte cum mi-a bătut inima, când m-am apropiat de dudul lângă care dormea moşul. Era într-o după amiază spre sfârşitul lui aprilie. Frumos timp. Soarele încălzea ca vara şi păsărelele ciripeau, pitite printre ramurile caişilor înfloriţi. Moş Stan sforăia la umbră. Aşadar, puteam să-i şterg un nasture. Aveam briceagul deschis într-o mână şi tremuram ca varga. În sfârşit, când m-a încredinţat bine că doarme, am pipăit un colţ al mantalei, şi încetişor, ca un hoţ, i-am desprins un nasture, de la gât, ca să nu bage de seamă. Da, eram stăpân pe comoară; am fugit prosteşte. M-am oprit drept la maidanul de peste drum, unde copiii se jucau la nasturi. Fu un adevărat triumf. Învinsesem pe Spăngescu. Nasturele meu făcea cât zece nasturi de palton, cât douăzeci de haină şi cât un pumn plin de nasturi de jiltecă. Eram viteazul zilei.

A doua zi luai un alt nasture; a treia zi asemenea. Toată săptămâna aceea am măcelărit mantaua bietului Moş Stan. Şi aceasta n-o socoteam ca furt, ci ca o ambiţie. Nu vream să râdă de noi un Spăngescu cu nasturii lui.

În duminica următoare, când Moş Stan vru să cureţe nasturii, îl auzii tânguindu-se şi ocărând că nu ştie cine i-a pustiit aşa mantaua. De mine, nici pomeneală nu era. Aşadar, eram scăpat.

După prânz, vrusei iarăşi să-mi urmez obiceiul. Mai erau patru nasturi pe toată mantaua. Mă apropiai de Moş Stan cu multă îndrăzneală. Învăţul rău mă făcea să merg acum la sigur.

Tocmai începusem atacul nasturelui, când, deodată, ceva ca un cleşte de fier îmi apucă braţul şi auzii:

-Te-am prins, hoţule!

Într-adevăr, Moş Stan mă prinsese. Era deştept; se făcuse într-adins că doarme.

O! ce spaimă am tras! Se vede că mă-ngălbenisem, căci Moş Stan, care mă iubea mult, schimbă deodată tonul şi netezindu-mă pe cap, îmi zise:

- Bine, moşicule, tocmai dumneata, conaşul meu ăl drag, să-mi faci d-astea, să te bucuri aşa la un om sărac? Apoi, eu d-abia lupt cum pot pentru o pâine, şi dumneata, în loc să mă ajuţi, mă laşi să umblu dezbrăcat la iarnă?

Şi-l trecură lacrimile. Pe mine, barem, mă-neca plânsul de-a binelea, căci vorbele lui mă atingeau în suflet, şi-mi deschiseseră ochii asupra faptei mele.

Aveam într-o puşculiţă nişte gologani strânşi. M-am dus în casă, am luat-o şi, aducând-o, i-am dat-o lui Moş Stan.

-Poftim, să-ţi cumperi alţii…

Şi am fugit, că nu puteam să-mi stăpânesc ruşinea şi plânsul.

De atunci, n-am mai jucat la nasturi, şi tot de atunci, copii, am rămas şi astăzi cu o slăbiciune: de câte ori întâlnesc vreun bătrân pe care văd o tunică militărească, cel din urmă ban ce aş avea, i-l dau lui. Căci şi acum parcă-mi sună dureros în ureche vorbele lui Moş Stan:

- Bine, moşicule, te bucuri la un om sărac? D-abia lupt pentru o pâine, şi dumneata, în loc să mă ajuţi, mă laşi să umblu dezbrăcat la iarnă?

MAMA MARIA

După cum Moş Stan era moş, tot astfel şi Mama Maria era babă; şi după cum dânsul era credincios al casei noastre, tot asemenea şi dânsa. Noi, copiii, acolo îi pomenisem pe bătrânii ăştia doi, cărora le făceam zilnic atâtea pozne şi sânge rău, că mă mir ce răbdare de fier aveau să nu ne ia la trânteală. De altfel, vârsta ne apropia unii de alţii. Ei, în amurgul vieţii, noi, în dimineaţa ei. Şi sunt amurguri frumoase ca şi dimineţile, precum sunt şi bătrâni care se potrivesc cu copiii.

A, Moş Stan şi Mama Maria, ce trebuincioşi erau ei în jocurile noastre!... Mai întâi moşul, care avea nasturi preţioşi la manta; apoi baba, care, ca directoare a bucătăriei şi sufrageriei, purta la dânsa cheile de la dulapul cu mâncări şi cu fructe, avea în stăpânire o frânghie de rufe, ce ne trebuia pentru leagăn, şi mai avea şi îngrijirea cearceafurilor, pe care noi le ruinasem de tot, tot făcând din ele cortine pentru teatru.

Şi am uitat să vă spui că baba era foarte rea. Când se-nfuria, ne lua la goană din bucătărie, cu un vătrai ars, şi pe noi, şi pe pisici, şi pe câini şi chiar şi pe Moş Stan care, veşnic batjocoritor cu ea, îi tot lua ciuda în râs:

- Adicătele, ce, babo? Ce, madamo? Ce te-ncrunţi aşa ca Banu Ghica? Crezi că ne sperii? Nu vezi că nu mai ai dinte-n gură?...

Încolo, Mama Maria avea inimă bună. Nu era suflet de dobitoc, în toată curtea, oricât de sălbatic, pe care să nu-l fi îmblânzit ca pe un miel. Porumbeii, raţele, puii, viţeluşul veneau cu toţii voioşi la chemările ei, ca la o mamă. Pentru fiecare avea o vorbă de giugiulire, cunoştea parcă limba fiecăruia, căci era ascultată cu băgare de

seamă de toţi. Puii se uitau cu ochii lor mici în ochii ei mici, făceau ochii mari de-i făcea şi dânsa mari; la glasul ei câinii strâmbau capul când spre dreapta, când spre stânga, ca s-audă şi mai bine ce lucruri noi şi frumoase le mai cânta bătrâna. Şi ea îşi da bucăţica de la gură pentru căţei, pentru pisici şi pentru păsări: „Na, Lupu, na la mama!...” Şi Lupu sosea dând din coadă… „Na, Miţa, na!” Şi pisica ieşea ca din pământ, miorlăind şi torcând pe nas drept mulţumire… „Puii maichii, pui, pui, pui!... Mani, mani, mani! Dumănică, vin la maica!” Aici se cam păcălea, primind să fie mama până şi pentru cornutul Duman.

Numai cu noi nu ştiu ce avea; ne ţinea de scurt, nu ne lăsa la dulapul cu dulceţuri sau la struguri, ne gonea din grădină când ne prindea la poame; iar de-i ceream cearşaf pentru cortină sau frânghie pentru leagăn, ne ameninţa că ne leagă.

„Acum vă leg!”, şi noi fugeam mâncând pământul, deşi nu ne dam seama cam pentru ce ne-am fi speriat atâta de vorbele ei, căci – ce e drept – nu ne legase niciodată. Când i-am tăiat nasturii de la manta lui Moş Stan, acesta, mai bun la suflet, m-a iertat; dar ea m-a spus în casă şi am mâncat o urecheală straşnică. În ziua aceea i-am jurat răzbunare şi mi-am pus în gând s-o leg eu cu adevărat. Atât Mama Maria, cât şi Moş Stan – ca slugi vechi – căpătaseră dreptul la un tabiet: dormeau după prânz, mai ales vara.

Aşadar, doamna Moş Stan dormea dusă, cu sforăieli adânci şi cu o droaie de muşte pe la nas, când eu, binişor, mă apropiai de ea cu frânghia şi petrecându-i-o de mai multe ori în jurul picioarelor, i le legai cobză, unul de altul. Scosei apoi jeraticul din maşină, îl împrăştiai pe jos şi începui să strig în gura mare „foc, foc!”

Baba holbă ochii mari şi când zări şi cărbuni prin odaie, zăpăcită de somn, dădu să se arunce din pat… Atunci se întâmplă ceva dureros la vedere, şi la care mintea mea copil nu se aşteptase: biata bătrână, având picioarele legate, căzu aşa de rău din pat, că-şi scrânti o mână şi-şi jupui vârful nasului.

Toate acestea le vedeam prin deschizătura uşii. Speriat, lăsai orice teamă la o parte şi, la plânsetele ei de durere, venii să-i dezleg picioarele.

Rămăsei mirat, însă, nevăzând nici o urmă de bănuială împotriva mea. Tot necazul căzuse acum pe capul bietului Moş Stan. Baba era încredinţată că numai el, ameţit de băutură, a fost în stare să-i facă „una ca asta". O săptămână întreagă l-a aşteptat, furioasă, cu o oală cu apă clocotită, ca să-l opărească pe „beţivul şi neruşinatul". Noroc că i-am spus noi să se ferească; moşul nici nu mai da prin bucătărie.

Într-o zi m-am dus la ea cu un pahar cu vin. Se vindecase la mână şi era cu chef de vorbă.

- Să-ţi spui drept, Mamă Mario, eu te-am legat; iartă-mă; iartă-l şi pe Moş Stan, că nu strică nimic.

- Dacă aş şti, mamă, că e adevărat ce-mi spui, l-aş lăsa în plata Sfântului; dar nu-mi vine să cred… că-l cunosc eu pe beţiv.

Vorba îi fu întreruptă, căci Moş Stan, care se pitise după uşă, ieşi fără frică, văzând că Mama Maria bea vinul cu poftă şi era veselă.

Niciodată nu l-am văzut aşa de hotărât şi inimos cu ea, ca atunci. Ştiţi ce i-a zis?

-Ascultă, babo, prea mă iei în papainoage d-ta. de la un cârd devreme. Ştii una şi buna? alege la un fel: ori mi te-mpaci, ori dau divorţ!...

BUNICA

- Bunico, ia vezi, bunico, ce lan frumos de grâu. Bunico, uită-te ce pădure!... A, ce de viţe, bunico! Ce copac singuratic în câmpie!
Şi trenul fuge… şi atâtea minuni se ivesc şi pier ca visele şi el le fură cu ochii şi le împarte cu tovarăşa sa de drum, cu bunica.

Bunica! E tot ce i-a mai rămas pe lume. Şi el e mic – numai de opt ani – şi e cuminte şi aşezat ca un om mare. „Pe mama am iubit-o – se plânge dânsul – şi s-a îmbolnăvit şi Dumnezeu mi-a luat-o. Pe tata, tot aşa… Mi-a rămas doar bunica… Pe ea n-am s-o las să moară; o îngrijesc eu, eu cu mână mea…"

În tren, ţine sticlele ei cu doctorii, la dânsul; o întreabă dacă se simte bine, îi alege locul cel mai bun şi o face să petreacă, arătându-i pe fereastră toate minunile.
Apoi cade pe gânduri, cu ochii spre cer, îşi uită poate o clipă de bunica şi parcă ar dormi, dar se stăpâneşte. Veghează…

La o staţie, se suie o familie.
Sunt atâţia copii! Ochii lui se-ndreaptă acum spre banca acestora: au fel de fel de jucării. Aşa păpuşi mari nu mai văzuse niciodată.

Copiii îi fac semn să vie la ei, îi arată jucăriile şi-l ispitesc. El se duce. Prietenia se leagă repede. Atâtea jucării, atâtea glume, l-au absorbit de tot. S-a înveselit la faţă, vorbeşte, râde… dar deodată îşi aduce aminte de bunica.

Într-o clipă e iarăşi lângă dânsa, devenit acelaşi, serios şi îngrijorat ca mai înainte.

Cercetează mâinile bătrânei, se uită în ochii ei cu

teamă şi o întreabă încetişor:

- Ai căldură, bunico? Te mai îneacă tusea?....

IERTAREA

Zbor cu gândul spre acele vremuri depărtate. Bunicule, ai murit; dar din viaţa ta mi-a rămas neştearsă amintirea sfântă a zilei aceleia… Atunci nu ţi-am înţeles plânsul bine, pentru că eram copil; credeam că plângi, că aşa trebuie, că e numai pornirea inimii împotriva unei nemulţumiri dintr-o clipă. Nu ştiam că, la bătrâni, plânsul – aşa cum e el aidoma cu al copiilor, hohotos, nestăpânit – doare şi omoară, pentru că în el se sparge veninul unei vieţi întregi de amăgiri. Copilul plânge, pentru că n-a cunoscut încă viaţa; bătrânul plânge, pentru că a cunoscut-o prea mult.

Bunicul… Ce icoană sfântă a credinţei în clipele de pocăinţă!... Bunica… Ce izvor de alinare pentru noi, în avântul nebuniilor noastre copilăreşti!...

Când eram mic, amândoi trăiau; şedeau alături de noi; curţile răspundeau una într-alta printr-o portiţă ascunsă în mărăcini în fundul grădinii. Când mă bătea mama, eu fugeam la bunicul, sora mea la bunica.

Nu mai ştiu de câte ori s-a repetat scena aceasta: în odaia bunicului, eu, potolit din plâns, cu o mână în buzunar pipăind gologanul de la el, cu cealaltă pe genunchiul lui căutând să-i iau mâna să i-o sărut… Alături, sora mea, mai mică, mai răutăcioasă, suspinând încă de durerea urechelii din care abia scăpase… Se auzeau cheile de la brâul bunicii, zdrăngănind; apoi zgomotul cutiei de la scrin, deschisă, şi… restul îl ghiceam: bunica avea cofeturi – leacul lacrimilor noastre.

În sală ne întâlneam amândoi fraţii:

-Ţie ce ţi-a dat?

-Dar ţie?

Aveam şi unul şi altul obrajii pătaţi de lacrimi, şi totuşi parcă nici nu plânsesem. Atât ne ardea acum de darurile căpătate, de schimbul ce aveam să facem, pe urmă, cu lucrurile.

Bunicul avea pensie bună şi era darnic: la Crăciun, la Anul Nou, la Sf. Nicolae, ziua lui, şi la Sf. Maria, ziua bunicii, ne înfăţişam la dânşii, dis de dimineaţă, şi plecam de acolo încărcaţi cu bunătăţi.

Trec peste ziua când a murit bunica!... A fost prea multă învălmăşeală, prea multe lucruri, pe care, deşi măricel, nu le-am putut pricepe bine atunci, căci mi-erau toate noi.

Dar, în urmă, puţin în urmă, a fost o zi la care adeseori mintea mi se opreşte, şi stau uimit şi vreau să-mi dau seama ce-am înţeles, cât am învăţat din amărăciunea lacrimilor cheltuite în ziua aceea.

Mi-erau dragi deopotrivă bătrânii; dar din acea clipă, bunicul mi-a rămas mai scump şi mai sfânt, şi mă cuprind fiori de evlavie când mă gândesc la el.

Bunica murise prin iulie. Am băgat de seamă: de obicei, bătrânii se sting vara. Anotimpurile astea sunt mereu în luptă; iarna vieţii e firesc să se topească mai uşor în vara vremii.

De la moartea bătrânei, bunicul se făcuse foarte supărăcios; iar noi, care nu puteam înţelege atunci cum durerea poate chinui şi schimba într-astfel o inimă, luam pornirile sărmanului bătrân drept copilării, ne ţineam la colţ cu dânsul şi înveninam sufletul lui din zi în zi mai amărât.

Odată ne-a prins şi ne-a bătut pe amândoi, el – mielul blând – care nu ne atinsese niciodată, nici măcar cu vorba. Am plâns şi ne-am supărat pe dânsul; n-am mai vrut să mai mergem pe acolo. Nici acum nu-mi dau seama cum am putut să fim aşa de răi.

Se apropia Sfânta Maria, ziua darurilor. În ajun, amândoi fraţii stam în grădină, gânditori, îngrijoraţi. În alţi ani, a doua zi ce sărbătoare, şi acum ce doliu, ce pustiu! Crescusem, şi obiceiul tot nu se schimbase. Bomboanele, lirele strălucitoare, hainele noi, ne-ar fi umplut

de acelaşi farmec şi acum la doisprezece ani ca şi în anii ceilalţi. Da, pentru întâia oară, Sfânta Maria sosea ca orice zi, searbădă, nesfinţită, trecătoare…

Dinspre grădina bunicului venea un zgomot uşor de paşi. Ne uitarăm pe furiş prin gard. Încet, bătrânul se plimba printre gutui, cu ochii mai mult pe sus, uitându-se la roade. Pomii erau încărcaţi. Dar simţeam că nu acolo îi era gândul, ci aiurea, căci uneori căta prea mult în aceeaşi parte, şi tresărea aşa deodată, ca din somn, fără ca măcar o frunză să se clatine. Parcă presimţise că suntem pe aproape, căci ne striga încet pe nume. Era mai mult răsunetul unui dor înăbuşit în sufletul său, chemarea aceea, decât cea de bunăvoie; căci, după ce rosti numele nostru, se uită împrejur îngrijorat. Fireşte, era prea târziu, căci noi, care atâta aşteptam – linguşitorii – deschiserăm portiţa şi-i sărirăm de gât. Ne-a sărutat tremurând, ne-a zis înecat în lacrimi „să nu mai faceţi altădată" şi, ruşinat poate de slăbiciunea lui, ne trimise acasă şi ne zise să fim a doua zi de dimineaţă la el, ca… în toţi anii…

Am fost. Se putea să nu fim? L-am sărutat, l-am mângâiat, i-am şoptit şi noi ce ne-am priceput; l-am făcut să plângă şi să ne-ntindă mâinile încărcate cu daruri… Însă ne păru ceva nedesăvârşit: lipseau cele din partea bunicii. Bătrânul parcă ne înţelese; arătă cu mâna spre odaia ei şi se-ntoarse cu faţa spre fereastră, spre a nu vedea ce facem.

Intrarăm la bunica; am simţit un fior de teamă şi, o clipă, ne-am oprit amândoi în prag. Odaia era neschimbată, iar dânsa părea numai dusă. Pe masă văzurăm un plic mare cu peceţi de ceară roşie. Eu cutezai să înaintez şi să-l iau. Citirăm : „Lui Petrică şi Marioarei, de la mine din cer". Şi tot pe plic, dedesubt, iscălită „Bunica".

Era pentru noi.

Am rupt plicul şi am găsit în el aur: două lire frumoase şi o scrisoare de la dânsa:

„Copii, de aici din cer văd tot. Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai supăraţi pe bietul bătrân, căci e bolnav, e slab şi-l omoară amarul singurătăţii. Că mâine o să

moară şi el şi o să-i duceţi dorul cum mi-l duceţi şi mie. Nu-i aşa copii, că n-o să-l mai amărâţi?”…

Doamne, ce chin trebuie să fi fost pe sărmanul bătrân când scrisese. Erau nişte trăsături aşa de tremurate. Hârtia era pătată ici şi colo de cerneală; de câte ori nu i-o fi căzut din mână tocul cu care scrisese acele rânduri chinuitoare?!

Ne-am dus în odaia lui să-i cerem iertare. Am găsit acolo şi pe mama. Plângeau şi el şi ea. Parcă cine ştie ce se întâmplase. Mama ne luă de mână şi ne duse la bătrân:

-Iartă-i, tată; răspund eu de te-or mai supăra vreodată…

Nu era însă chip să ne mai asculte. Plângea ca un copil şi plângeam şi noi cu hohote, zicând mereu, din adâncul inimii: Iartă-ne, bunicule, că n-o să mai facem niciodată – niciodată!

LA NOUĂ ANI

Florea, omul de la şcoală, pus santinelă în poartă, ne făcea semn să plecăm înapoi, cei din clasa a doua. Domnul, care nu lipsise niciodată, nu venea în dimineaţa aceea şi nici n-avea să mai vie. Peste noapte, Dumnezeu se hotărâse să-l fure din ochii copiilor de pe pământ. O clipă, m-am crezut pe altă lume. Eram câţiva. Ne-am uitat unii la alţii; apoi la Florea, drept în ochi. N-am înţeles nimic din ochii lui. Am întors capul spre strada goală şi dreaptă. Cei din urmă băieţi piereau, unul câte unul, departe la cotitură.

Mi-am strâns ghiozdanul bine la subsuoară şi am pornit-o şi eu de-a lungul ulucilor vechi şi rare, pe sub clăbucii mari de flori de liliac, ce răzbiseră prin toate colţurile. De două zile, un nor duşman plumbuise văzduhul peste tot. Casele, pomii, bisericile, aveau o înfăţişare străină, ştearsă, ca în vis. Zidurile albe se luminau ciudat; cele închise păreau mai mohorâte. Olanele de pe acoperişuri, firele de telegraf ieşeau unul câte unul la iveală, mai lămurit, mai răsfirat decât în zilele celelalte de soare.

Când am plecat, parcă mi-a zis Florea:

-Să aduci garofiţe, domnule Titi; dacă au înflorit.

Nu înfloriseră şi mi-a părut rău. Pe drum, aveam un singur gând: cum să-i spui mamei. Şi-mi repetam dinainte, încet, vorbele. De un lucru mi-era teamă: Să nu mă-nece plânsul. Şi m-am îmbărbătat singur, ca şi cum m-ar fi dojenit un altul:

-Ce? Nu ţi-e ruşine? Băiat mare să plângi aşa!

Eu nu ştiam ce e pe acasă în zilele de lucru, la ceasul acela; mai ales pe aşa timp întunecos. Mi-au ieşit

înainte pernele albe şi plapumele stacojii, scoase de mama la aer. Pe gardul mic al grădinii, întinse, covoarele în fel de fel de feţe, ca la 10 Mai. Uşi, ferestre, deschise; vraişte peste tot. Şi nici ţipenie de om. Atât mi-ar fi trebuit să nu fie mama acasă. M-aş fi speriat… Am găsit-o în cămară.

Cu ce ochi de groază s-a uitat la mine:

-Ce e ? Ce ai?

Cu toate făgăduielile de pe drum, nu m-am ţinut de vorbă, nu mi-a fost ruşine. Băiat mare, a trebuit întâi să plâng frumos şi după aceea să-i spun înecat, pentru ce ne vedem la aşa vreme nepotrivită.

Mi-a poruncit să nu mă duc acolo, să fac bine să stau acasă. Apoi m-a trimis în grădină, la joc. M-am dus în chioşc.

De oamenii care mor, citisem numai în cărţi. Dar să aflu de vreunul de aproape, niciodată. Domnul îmi da cel dintâi acest prilej de durere nouă. Bietul om! Cu două zile mai înainte, mângâiase pe cap pe doi inşi, fiindcă i-au spus bine poezia. Lucru rar la el. Parcă presimţea că n-o să ne mai vadă.

Mă sileam din răsputeri să-mi amintesc mai bine vorbele şi mişcările lui din urmă. Dar o ceaţă se lăsase înapoi şi ziua din ajun, atât de apropiată, fugise, parcă pe alt tărâm… O ceaţă supărătoare, ca şi vremea din dimineaţa aceea; căci dimineţile noroase de primăvară, când înfloreşte liliacul – strâng inima; cele de toamnă – când îngălbenesc pomii – nu. Atât puteam să mai văz în acea clipă: chipul lui, un sfânt, cu faţa senină, cu barba rară, neclintit între atâţia diavoli zburdalnici, stăpânind de pe catedră, cuminte ca un nuc bătrân şi umbros într-un ocean de grâu nebunatic, când îl mişcă jocul vântului pe întinsul câmpului. Apoi o căldură ce-mi înviora cu încetul trupul îngheţat de frică. Mi-adusei aminte că era vineri. Aveam lecţii grele în ziua aceea: aritmetica, geografia… Şi nu prea le-nvăţasem. Va să zică puteam să lipsesc fără să iau absenţe. Ce bine! A doua zi – sâmbătă – aveam de scris o grămadă. Desigur însă că n-au să se ţină lecţii. Duminică, fac – aşadar – trei zile neaşteptate de vacanţă. Dintr-un condei! Apoi… cine o veni luni în locul lui?

Vreun tânăr sau bătrân? Bun sau rău?...

Un înger hain – fără îndoială – îmi trezea gândurile, mă făcea să-mi viu în fire, să-mi dau din ce în ce mai desluşit seama că mă plimb prin chioşc, cu mâinile la spate, ca un bătrân, că mama a strâns covoarele de pe gard şi a închis ferestrele, că o să mă cheme la masă, că o să fiu liber trei zile…

Nu mai puteam de bucurie.

CRIN

Departe, înspre Japonia, într-o ţară minunată, regele de acolo, Nor cel Mare, avea un fiu, un copil de doisprezece ani, căruia îi plăcea zmeul, şi fiindcă el era unicul la părinţi, şi regele Nor îi împlinea toate dorinţele, punea servitorii să-i facă zmee mari şi mici, din patru, din opt, cu rotogoale, turceşti, jucătoare şi frumoase. Îngrădise o curte mare, cât două maidane, numai pentru el. Şi copilul alerga toată ziua la soare; vâjiitoarea zmeului nu mai înceta nici noapte de pe cer; iar băieţii din apropiere stau cu gura căscată, privind în sus la zmeul fiului lui Nor cel Mare. Niciunul n-ar fi îndrăznit să şi-l înalţe pe al său, încât prinţul se minuna cum de, în tot oraşul, numai dânsul e cu zmeu.

Dar, într-o zi, un băiat de muncitor, un copil ce purta un nume de floare, Crin, cuteză să se potrivească fiului de rege. Înălţă un zmeu dintr-o coală, alb, curat şi jucător. Fiul lui Nor nu numai că nu se supără de aceasta, dar încă trimise răspuns lui Crin: „că face încurcare pe luate?”

Fiul muncitorului, mişcat de această provocare, însă mândru şi încrezător în sine, primi şi începu a-şi da zmeul într-o parte, din ce în ce, către zmeul regesc.

Sfoara lui Crin era subţire şi putredă, fiindcă băiatul n-avea bani să-şi cumpere alta mai bună; pe când a fiului lui Nor era trainică şi nouă. De la întâia smucitură, zmeul lui Crin fu luat de fiul regelui. Atât de mulţumit a fost acesta de biruinţă, încât făcându-i-se milă, chemă pe Crin, îi dădu înapoi zmeul şi-i dărui şi câţiva bani de la dânsul. Crin, deşi umilit, primi darul regal, şi cu banii căpătaţi îşi cumpără sfoară bună, iar a doua zi, când îşi

înălţă zmeul, primi de la fiul lui Nor acelaşi răspuns: că face încercare pe luate?...

De data asta, Crin, care era un dibaci mânuitor la jocuri, se purtă vitejeşte şi luă zmeul regesc mai neatins şi aproape cu toată sfoara.

Fiul lui Nor aştepta, crezând că, la rândul său, Crin îi va aduce înapoi zmeul. Însă copilul din popor le strânse frumuşel pe amândouă şi o porni liniştit acasă.

Acesta se supără foc pe micul prinţ, care porunci să i se aducă îndată semeţul potrivnic. Crin, însă, când sosi, iată ce-i răspunse, cu glas plin de sfială:

- Înălţime, învoiala a fost pe luate. Tu, ieri, când mi-ai înapoiat zmeul, ţi-ai călcat cuvântul tău de rege. Ai făcut rău. Astăzi, dacă ţi-l înapoiez, îţi calc şi eu acest cuvânt. Aceasta n-o pot face. Pedepseşte-mă, ia-ţi-l cu sila; eşti puternic. Eu însă nu-ţi dau zmeul, nu-ţi nesocotesc porunca.

Atunci, regele Nor, care era de faţă la judecată, ascultând răspunsul înţelept al lui Crin, mirat de atâta minte la un copil de muncitor, îl chemă la sine, îl mângâie şi-i făgădui că-l va ţine cu cheltuiala sa până la sfârşitul învăţăturii.

Iar pe fiul său, pe prinţul, îl pedepsi aspru pentru marea lui nechibzuinţă.

Crin ajunse om mare în ţara aceea, pentru că ştiut este că singura comoară la copiii săraci e propria lor înţelepciune.

DUMAN

-Mamă Mario, cum îi punem numele viţeluşului?
-Duman, mamă, Dumănică.
-De ce Duman?
-Fiindcă s-a născut Duminică şi de aceea.

Duman era slăbiciunea noastră. Copil şi zburdalnic, ca şi noi; când se săruta de supt, venea să ne ajute la jocuri. Îl învăţasem blând, îl trânteam pe iarbă, săream peste dânsul, ca la circ, şi el sta; doar cu ochii ne urmărea, cu ochii lui mari, negri şi cuminţi ca de cine ştie ce înţelept.

Părul îi era alb, alb peste tot, fără nicio pată neagră sau gălbuie. Copitele lui mititele parcă erau nişte jucărioare negre şi ne erau dragi grozav cum săreau de nebunatic în clipele când Dumănică avea chef de salturi şi alergături. Când vrea el, degeaba ai fi ocolit ograda, că nu l-ai fi prins Doamne fereşte: se-nvârtea ca o sfârleză; tocmai când credeai că o să pui mâna pe dânsul, se sucea în loc, te cotea şi zvâc… în altă parte. Marioara râdea din inimă, iar eu mă necăjeam să-l prind în zadar.

Mai târziu, când începu să mănânce, îl momeam cu poame. Îi plăceau prunele la nebunie… Ţineam mâna întinsă, şi el se apropia să-şi ia pruna cuvenită. Atunci eu hop! Vream să-l apuc de gât; iar el ţop! Sărea zece paşi înapoi şi o ştergea călcând mândru ca un cal în buiestru.

Îi dădusem mult nas şi Dumănică şi-l luase bine la purtare. Se făcuse foarte nesupus. Ograda nu-i mai era de ajuns. învăţase să deschidă singur poarta cu botul, şi ieşea să se plimbe pe drumul mare, făcând pe Vodă pe şosea. Numai când îl lua Azor al popii la goană, nu ştia cum să-şi ia tălpăşiţa spre casă. Dar poarta era închisă; pe dinafară,

nu-i aflase încă meşteşugul. Atunci începea să mugească acolo. Cu alte cuvinte, mă striga ori pe mine ori pe Marioara, căci noi doi eram prietenii, intimii, slugile, robii dumnealui…

Drept recunoştinţă, după ce intra, nici nu se uita la noi. Se repezea sau la grajdul mă-sii, după lapte, sau, când aceasta îl refuza cu o uşoară izbitură de copită, Duman ieşea plouat şi, oprindu-se în dreptul grajdului care despărţea livada, se uita cu dor spre pruni şi desigur făcea planuri în mintea lui şi se-ntreba: „Cum aş face?..."

Mama Maria, care în acelaşi timp era şi mama tuturor dobitoacelor din curtea noastră, şi pentru care porcii, găinile, pisicile şi oile era nişte foarte buni copii de suflet, Mama Maria, văzând proasta creştere şi urâtele apucături ale lui Dumănică, se hotărî să-l mai potolească: bătu un par în mijlocul livezii, la umbra nucului, şi de par legă pe Duman, cu o frânghie. Aceasta fu un fel de osândă pentru drăguţul Dumănel. Libertatea lui se mărginea acum numai la o rază pe care şi-o micşora singur, căci prin desele învârtiri şi alergături după câte o prună, cu care-l păcăleam, nu vedea că frânghia se încolăcea mereu împrejurul stâlpului, şi că închisoarea lui devine carceră.

- A, bine ţi-a făcut, neruşinatule, îi zice Marioara. Aşa ţi se cuvine: la puşcărie, la Văcăreşti, hoţule!... De ce furi prune?

În cele dintâi zile se făcuse melancolic ca un poet fără talent. Marioara îl lua atunci în zeflemea:

-Dumănică, mă Dumănică, ce stai aşa posac şi gânditor?...

Iar el se uita la noi lung, gata parcă să ne răspundă cu un muget, că ne-a înţeles.

Nu ne aşteptam ca leacul Mamei Maria să aibă o înrâurire atât de frumoasă asupra lui Duman. Se îmblânzise ca un leu de menajerie; parcă îi pierise mult din zburdălnicie. În după - amiezile calde mă duceam la umbră, sub nuc, şi-l găseam tolănit pe iarbă. Mă culcam lângă dânsul, îl luam de gât şi adormeam amândoi aşa. De câte ori nu mă deşteptam apoi în mângâierile mamei, care găsea în acest semn de prietenie, un drăgălaş tablou!...

Într-o zi, când am deschis ochii, am găsit pe Mircea, fiul arendaşului, cu o paletă în mână, lângă noi, căci era pictor: ne zugrăvea…

Dar prietenia noastră trebui să aibă o întrerupere: Dumănică era trimis la păşune, cu mă-sa, pentru câteva săptămâni. Pleca deci în străinătate… Ne-am luat adio de la dânsul şi am plâns cu tot dinadinsul şi eu şi Marioara. L-am sărutat pe botul lui catifelat şi, scoţând batista, ne-am şters ochii şi i-am şters şi pe ai lui, căci ni se părea peste putinţă să nu plângă şi el de aşa dureroasă despărţire.

- La revedere, Dumănel, să vii sănătos, puiul mamei!, îi striga Marioara, pe când el se pierdea zburdalnic în cireada de boi şi vaci, care aveau să-i fie de acum încolo tovarăşe de drum şi de păscut.

Fără el livada ne păru pustie; nici nu ne mai duceam sub nuc la stâlpul singuratic. Ne învăţasem aşa de bine cu bouşorul acela zglobiu!...

Timpul trecu însă iute şi, într-o seară, aflarăm că Duman a sosit acasă. Ne culcasem; am vrut să ne îmbrăcăm şi să-l vedem chiar în clipa aceea; dar ne opri tata, ameninţându-ne că ne pedepseşte.

D-abia am aşteptat sosirea dimineţii. Din zori ne-am repezit în livezi, călcând prin iarba udă de rouă, numai ca s-ajungem la el, să-l revedem… Vai, nu ne mai cunoştea! Se sălbăticise. Căpătase un aer de străin şi de trufie, împrumutat sigur de la tovarăşii din mijlocul cărora venea. Noi, însă, în copilăria noastră, am atribuit la altceva schimbarea lui Duman: punându-i mâna pe frunte să-l mângâiem, am dat de două umflături tari, şi ne-a podidit plânsul de mila lui…

Hi! Cum m-am speriat! Am alergat într-un suflet la mama:

- Mamă, Duman e bolnav; are două cucuie groaznice la cap; l-au lovit boii; să-l vezi ce trist, ce palid e…

Mama râse atunci şi ne spuse că acelea sunt viitoarea podoabă ce va trebui să încununeze fruntea lui Duman; premiul lui: corniţele.

- Feriţi-vă de prietenia lui, ne zise mama; şi lăsaţi-

l în pace de acum, căci asta e boală molipsitoare; se ia lesne… Fără să ştiţi, deodată vă creşte şi vouă…

Nu ştiu cum, mama ne-a deşteptat teama cu vorbele ei şi Duman pierdu cam mult în ochii noştri; cucuiele acelea nu-i veneau bine deloc; parcă era un bărbier de mahala pieptănat de sărbătoare.

-Nu e aşa, Marioară, că e cam anost?...

Marioara vrea să-i mai puie la încercare prietenia şi se apropie de el să-l necăjească. Însă cu o mojicie şi o răutate neaşteptată, chiar Duman luând o poziţie de bou obraznic se repezi s-o împungă. Fetiţa fugi ţipând.

De atunci l-am ocolit. Mi-era însă un dor nebun după Dumănel dintâi, după mititelul, zglobiul Dumănel, care se juca cu noi, mânca şi dormea cu noi, ca un frate… Ce va să zică soiul rău!...

A, nu vă puteţi închipui mâhnirea ce mă cuprindea, văzând că nu mai e glumă, că Duman se face din zi în zi mai nepăsător, din zi în zi mai bou…

EDER

În strada tăcută, pustie, magazii vechi, înalte, mirosind a grâne coapte, a belşug, stau la rând în loc de case. Drugi mari de fier încrucişaţi, prinşi în lacăte, încuie uşile ciudate de la catul de sus, de unde cobori pe scări, cu trepte rare, drept în uliţă. Pe caldarâmul lătăreţ, bătut de mii de care cu poveri, o risipă de coceni, paie şi seminţe pe care se bat, ciripind, vrăbii grase şi neastâmpărate. În fundul curţilor largi albesc case vechi, cu ferestre bogaten ochiuleţe, cu geamlâcuri de sticlă roşie sau cu pridvoare mari, deschise, bune de odihnă. Trei case răzleţe dau singure în stradă, la rând cu magaziile. La umbra uneia, a celei mai înalte dintre ele, se joacă doi câini; unul roşu, de vânătoare, cu urechile cât foaia de lipan şi cu ochii de copil, îşi pune mintea cu un căţeluş alb, de-o şchioapă, alergându-l, tăvălindu-l în praf, scuturându-i din când în când blana, prieteneşte. E singura viaţă în bucăţica de umbră ce se întinde ca un covor pe trotuarul colţuros, dea lungul casei, în arşiţa după amiezii de august.

Dar după câteva clipe se duc şi câinii. Pe cel mare l-a strigat cineva, un glas sfios, venit din zăbrelele porţii din drept.

-Eder, vin aici!

Câinele se strecoară prin portiţa crăpată, care se închide repede. Apoi, cu paşi mari, se îndreaptă spre umbra unui zarzăr bătrân, crescut aproape de stradă între intrarea casei şi o magazie vecină.

Un băiat ca de doisprezece ani i-a deschis. O fată mai mică şi un băiat şi mai mic aşteaptă la masa de sub zarzăr. Câteşitrei, cu pălării mari pe cap, stau gata de plecare.

Vorbesc în şoaptă, parcă potrivit cu liniştea locului.

-Te-ai uitat tu bine?

-Da.

-Tuşa doarme?

-Sforăie…

-Unde e Vasile?

Băiatul cel mic aleargă în fundul curţii, la bucătărie. Vizitiul iese cu un coşuleţ gol sub braţul drept; cum îl văd, copiii îi dau zor din mâini:

-Hai mai repede, Vasile!

Umbra magaziilor de pe partea stângă a trecut de trotuar. Copiii o iau pe acolo. Din fundul curţilor se aude gânguritul somnoros al porumbeilor. Ca să scurteze drumul, se-nvoiesc s-o ia cu toţii prin curtea bisericii. E o potecă bătătorită şi o iarbă măruntă. Să tot mergi. Sub zidul altarului, băiatul popii joacă arşice cu un prieten desculţ.

Străzile se fac tot mai largi, casele mai mici, mai rare şi mai albe. Parcă e la ţară. Un bulgar cu fes de pâslă duce pe cap o tablă cât o masă gospodărească, plină cu cocoşei de zahăr, roşii – străvezii, înfipţi în beţe curate. Pasul îi e tărăgănat, şi când strigă alene „Alviţă!" parcă se vaită de zăduf. Pe jos, pietrele s-au isprăvit. O pătură grea de praf se aşterne de la un cap la altul al uliţei. Făgaşuri adânci, lăsate de căruţe, îi măsoară grosimea. Eder parcă a înnebunit. Se opreşte în faţa stăpânilor şi cu picioarele de dinapoi le azvârle norişori de pulbere în faţă.

Se simte după zbârnâitul din aer că se apropie câmpul. Peste gardul viitor se zăreşte lucind Dunărea printre răchitele şi sălciile ostroavelor, printre vârfuri de catarte, aruncând sclipiri ce-ţi iau ochii până în ţărmul bulgăresc prăfuit de ceaţa zării ca un vis.

La poarta viei s-au oprit o clipă, ca să răsufle. Eder, fără să mai stea pe gânduri, a sărit ulucile. Se aude – după mârâit – că a şi dat peste un tovarăş de joc.

Vasile bate cu o piatră, ca să vie moş Ioniţă să deschidă. Şi moşul îi dă zor cu paşi mărunţi, cu cheia-n mână. Parcă e un unchiaş din basme. Are ochii verzi şi

vorba dulce ca strugurii pe care-i păzeşte. E singur; dar îi ghiceşti vrednicia după curăţenia din bătătură, după brazdele de crini şi maci din faţa căsuţei lui singuratice, după stupii de albine ce stau la rând ca soldaţii cum intrin vie.

- Aoleo, ce căutaţi pe zăduful ăsta?... Ştie cuconul?... V-aţi făcut tot una de praf pe ghete…

- Moş Ioniţă, să nu se spui. Ţi-am adus tutun.

Toate ţigările azvârlite erau strânse cu sfinţenie pentru vier.

-Bine, dar pacostea de ce o mai luarăţi?

Pacostea era Eder. Moşul nu putea să-l sufere.

-Aşa câine stricător!

Îi călca florile, intra ca boierii în casă la răcoare, scotocea cu nasul în toate părţile, răscolind cu puterea răsuflării praful de prin colţuri, răsturnând străchinile. Un zănatic…

Copiii i-au dat nas. Mai ales cel mic.

-Eder, vin aici!

Şi el n-aşteaptă să-i mai spună odată. Vine sărind şi până să zică au îi şi pune două labe pe umeri, strâmbă frumos capul – şi fiindcă-l întrece în înălţime – se uită la el de sus în jos, drept în ochi, parcă ar vrea să-l întrebe:

-Ce poftiţi?

Şi când te ţinteşte aşa, e peste putinţă să nu râzi.

Crescut între copii, a îmbătrânit fără să înveţe nimic. Chinez la vânătoare, iar la aport se face niz – nai.

-Eder, aport!

Ţi-ai găsit! Drept răspuns vine să-ţi puie pe haine peceţile labelor de dinainte, cu câte cinci degete pline când de praf, când de noroi.

-Incultule, nu ştii nici două clase primare! Bine-ţi zice nenea. Blok al dumnealui e bacalaureat, merge la iepuri, la prepeliţe. Şi ascultă de cei mari… Hai să te învăţ abecedarul.

Şi, pe un scăunel, lângă măsuţa de sub zarzăr, cu mânuţa stângă încolăcită după gâtul câinelui, cu dreapta gata de cârpit, îi apleacă botul cu sila spre abecedarul culcat pe pietriş.

-A… zi a, leneşule!

Urmează o palmă, cu chelălăit înfundat.

-Aşa, bravo, acum zi b…

Într-o zi a zis foarte bine pe R, când – strâns cam tare de gât – Eder a început să amenințe „Mrrr”!...

… În vie, cald. Un cântec aievea în aer parcă ar ieşi din tremurul văzduhului. Viţa, încinsă la soare, alcătuieşte o pădure pitică, destul de înaltă însă pentru stăpânii mici ai lui Eder. Frunzele îngălbenite ici, colo, strugurii grăsuni, chiar lăstarele întinse spre potecă cu coarnele lor de gândac, împrăştie mirosuri de grădină, de linişte. Din când în când un fâşâit de frunze, apoi deodată ticăitul unor picioruşe speriate ridică-n sus urechile lui Eder, care se repede pe sub frunziş… Făl – făl – făl… cârrr. Se aude o lovitură înfundată, apoi ţipetele deznădăjduite de găină prinsă.

Copiii aleargă. Eder îi aşteaptă cu laba pe pradă: un pui rătăcit pe pământ străin, cade jertfă în mâini nemiloase.

Şi Vasile, care n-are de lucru – fiindcă-i iubeşte – le face foc pe vreascuri în fundul viei şi le trage puiul în frigare de lemn…

Seara, la masă, adio foame. Muma se uită îngrijorată: diavolii, ce-au căutat la vie prin arşiţă? De nu i-ar prinde frigurile…

-A, să vă săturaţi, nu vă e ruşine, neascultătorilor! Şi mâna ei trece de pe o frunte pe alta.

-Ard!... Ce-o să-i fac ticălosului de Vasile…

Noaptea, legaţi la cap cu tulpane, dorm până a doua zi în zori, când deschid ochii voioşi, cheamă câinele, fac noi planuri.

Iarnă grea, viscoloasă, aducătoare de ştiri mari de pe alt tărâm. Dunărea a îngheţat tun.

Mişună lumea pe albia ei amorţită, ca la târg. Unii cu patine, alţii cu săniile, cei mai mulţi pe jos, un furnicar împestriţat venit să se minuneze de întinderea asta neaşteptată a hotarului spre miazăzi. Au pus muzică militară să le cânte pe gheaţă, în mijlocul fluviului. La o

parte, copiii au făcut o femeie de zăpadă, cu rochia în cute, cu mijlocul gros încins cu cordon de frânghie, cu ochii de tăciune şi capul chel. Când văzut-o, Eder a lătrat la ea ca la un hoţ. Apoi n-a mai băgat-o în seamă…

Abecedarul trecuse acum la gura sobei în iatac. Viforul povestea parcă din pustiuri.

Şi gazetele aduceau – nu ştiu de unde – ştiri tot mai triste de boli, de război. Multe erau cu cadre.

Într-una era înfăţişată o femeie de pe altă lume, cu chipul de schelet, cu coasa-n mână, plină de zdrenţe negre, gonind pe o ţărancă tânără şi frumoasă. O chema Ciuma şi venea din Rusia; ţăranca era ţara românească.

Muscalii… Vorbă nouă, răsărită din văzduh. S-a vorbit de ei toată iarna. Odată cu dezgheţul s-au şi înfiinţat.

Treceau turme nesfârşite de oameni scunzi, cu mantale cenuşii, încinşi în zeci de curele, cu şepci de lac, cu ochii ameţiţi, cu nasul roşu. Au venit câţiva şi în casă, în „fartir".

Erau doi, cam în vârstă, care-şi fierbeau ceai toată ziua într-un samovar de alamă. Unul, bălan, uriaş, cu ochii spălăciţi şi buni, ţineau mult la copii. Când venea acasă, îi căuta, îi lua de subţiori şi-i ridica-n sus – vai ce sus – aproape de tavan. Apoi îi săruta şi le da parale mici de aur şi zahăr. Lăsase şi el acasă, în ţara lui, patru. Îşi potolea dorul.

Eder turbase lătrând în stradă. mai ales sunetul trâmbiţelor îl scotea din sărite. Dar au plecat şi muscalii. Samovarul arsese scrinul de nuc, lăsând pete negre, neşterse, ici – colo. Canapelele, scaunele, păstrau urme de vax şi de unsoare. Oraşul începuse să semene a pustiu.

Odată cu înflorirea liliacului, un zvon ameninţător de mai înainte prinse fiinţă. Turcii aveau să bombardeze. Lumea trebuia să fugă. Nu le venea să creadă. Au lăsat până la clipa din urmă. Toată casa fu îngrămădită în două chervane uriaşe. Trenurile nu primeau bagaje.

Ferestrele – ca nişte ochi omeneşti – se uitau posomorât. Odăile sunau a gol. Smochinul, abia dezmorţit,

făgăduia mai mult ca în toţi anii. Grădina plângea în fund, cu pomii în floare, părăsită pentru totdeauna.

Dar zarzărul de lângă poartă! Câte nu amintea pomul ăsta cu frunzele mărunte, cu fructele lui dese pline de pistrui, cu crăcile lui înnegrite de vremuri, împingând cu putere în scândurile magaziei de alături. Când intrai în curte, de el ţi se izbeau mai întâi ochii, de el şi de masa rotundă de la umbra lui.

La masa aceea râseseră de atâtea ori dimineaţa, lângă cafelele cu lapte, fuseseră martori la curăţatul prunelor pentru dulceaţă, la spartul nucilor, luându-şi totdeauna – cu voie sau fără voie – partea cuvenită. În jurul ei întârziaseră adeseori până spre miezul nopţii, spunându-şi basme născocite, fără început şi fără sfârşit, vorbind de stafii sau de hoţi, făcând planuri până la ceasul când hotărau că e timpul să scoată la iveala pepenele lăsat de cu vreme, pe furiş, în fundul puţului de la poarta grădinii.

Nopţi de august, înecate în spuza stelelor… nemiloaselor stele care spun totdeauna cam târziu oamenilor cât sunt de nepreţuite uneori.

A doua zi, în zori, pe când tatăl îi azvârlea în vagoane unul câte unul, ca pe mingi, tunul începea să bubuie ca la paradă…

Eder vine cu chervanele. Gândul acesta i-a liniştit. Şi-apoi, atâtea întâmplări, trenul, câmpul… cum nu erau să se liniştească?

Dar câinele n-a venit. Când să intre în Bucureşti, s-a rătăcit pe străzi… aşa li s-a spus.

Târziu, după cincisprezece ani, s-a dat pe faţă adevărul: Eder rămăsese acasă, uitat.

În ziua fugii era vorba să fie dus odată cu lucrurile, într-un chervan. Dar seara, când porni bagajul, nu se arătă.

Poate se dusese după copii să-i caute în vie. L-a văzut în urmă coana Uţa, care sta într-o căsuţă alături. Dumneaei n-a părăsit oraşul în timpul bombardării. Ziua sta în pivniţă, cu lampa aprinsă, cu pisoiul la picioare, cosând şi plângând. Seara, când încetau ghiulelele, se furişa pe lângă garduri, prin fundul grădinii, printr-o ulucă

scoasă, la o prietenă. Atunci i-a ajuns la urechi urletul câinelui. I s-a făcut milă şi a trimis pe băiatul cizmarului de peste drum să-l ia. Copilul s-a dus. L-a găsit sub zarzăr, cu două labe pe scăunel, lângă o cărticică ruptă, abecedarul!... L-a luat în braţe. S-a lăsat ca un miel, dar peste noapte s-a strecurat pe furiş, s-a întors tot unde ştia…

După două zile pieri.

Coana Uţa îl plânse, dar avu o singură mângâiere: că dacă îşi pierdea minţile cumva sau dacă turba, n-ar fi luat cu el abecedarul să-şi caute stăpânul, prietenul, în lumea largă…

ION CORBU

Amintirea lui Ion Corbu e strâns legată de o parte din copilăria mea. Sunt slăbiciuni care prind atât de puternic şi de adânc într-unele suflete, încât ajung mici patimi. Corbu avea o pornire deosebită de dragoste şi milă pentru copiii săraci. Era înduioşitoare căutătura ce căpătau ochii lui, când asculta povestea sărăciei spusă de vreun şcolar mititel, în limba lui nevinovată. Şi nu atât vorba copilului cât privirea lui Corbu te mişca. Nu-l pridideau lacrimile, dar ochii lui spuneau că această bunătate de suflet plânge într-ânsa, simte şi se înfioară în taină…

Toată şcoala de albastru No. 3 îl cunoştea. Era subcomisar la o secţie din apropiere, slujbaş vechi, desigur, căci avea multe fire albe de păr, şi mult aer de oboseală pe care numai slujba multă şi grea ştie să-l zugrăvească şi să-l lase pe faţa cui a muncit.

Când m-am mutat la şcoala de albastru, în clasa a treia, băieţii m-au dus şi pe mine, într-o joi după prânz, la domnul Corbu.

Era singur, în odăiţa murdară a secţiei. Dintr-un dulap vechi scotea şi aşeza încet pe fereastră nişte hârtii îngălbenite, din care, la cea mai mică scuturătură, ieşea un rotogol de praf, ce se ducea să tulbure dunga aurie pe care o trimiteau razele soarelui, din geamul murdar şi plin de muşte. Hârtiile acelea miroseau a mucegai.

Eram o ceată de vreo zece. Copiii mă ademeniseră să merg, pentru un alt cuvânt: după ei, Corbu era pământul făgăduit, de la care întreaga şcoală de albastru, fără excepţie, avea dreptul să culeagă hârtie, peniţe şi gologani.

Era destul să-i spui că n-ai; el nu cerceta. Şi noi, nemiloşii, nu aveam atâta minte cât să ţinem seamă că

fiecare peniţă, fiecare creion ce luam, era în paguba vecinului de bancă, sărac poate, şi care nu cuteza, ca noi, să vie să ceară aşa. Din ceata de zece, nu ştiu de erau trei într-adevăr săraci…

Nu mi-aduc aminte să-l fi supărat vreodată venirea noastră… Într-adevăr: uneori avea în ochi un fel de mâhnire pe care nici zâmbetul lui binevoitor n-o mai putea ascunde… Desigur, supărări din slujbă. Noi, însă, nu le înţelegeam. Ceea ce ne atrăgea, era numai cutia mesei, comoara cu darurile. Dacă ar fi ştiut, bietul domnul Corbu, că în faţa noastră nu izbutise să treacă niciodată mai mult decât drept un librar – gratis!

Erau în clasă cu mine unii, care, numai cu banii ce li se dau de acasă, dimineaţa, ar fi putut să ajute pe încă trei patru copii, care veneau desculţi. Tocmai aceia, însă, alergau cei dintâi la pomana lui Corbu. Era unul, Constantinescu, băiatul unul inspector de poliţie – Corbu îl cunoştea – singurul la care se încrunta, dând.

Într-o zi, în ajunul vacanţei de Crăciun, se adunaseră, mai mulţi ca de obicei, la secţie. Se vedea bine cum sileşte nevoia pe om: aproape toţi săraci, îndemnaţi de mamele lor flămânde şi îngheţate, veniseră să primească gologanul de la domnul Corbu. Nu pot să uit ce scenă duioasă!... În secţie, frig. Pe zidurile crăpate, vreo trei rânduri de zugrăveală îşi arătau vechimea. Viscolul rupsese gazeta ce astupa o spărtură de geam şi vâra zăpada pe acolo, fulg cu fulg. Atunci am putut să văd şi eu mai bine câţi din şcoala de albastru No. 3 sunt fără palton. Domnul Corbu scoase din dulap trei fişicuri cu gologani şi le puse pe postavul rupt al mesei. Avea paltonul pe umeri şi pălăria pe cap; era vânăt de frig. La dreapta banilor, o coală de hârtie scrisă cu cerneală neagră spălăcită.

Am putut citi de departe: „Mandat de arestare”. Domnul Corbu chemă pe cel mai subţire îmbrăcat: o flanelă cu doi nasturi şi nişte ghete ale căror rupturi le ascundea zăpada.

-Cum te cheamă?

Domnul Corbu uita întotdeauna cum îi cheamă. Copilul răspunde ca la şcoală:

-Gheorghiu Constantin.

-Ai tată?

-Nu; dar am mamă…

-Ce e mama ta?

-Nimic.

Băieţii începură să râdă.

-Cum nimic?... Ce face?

-Spală rufe, dar acum nu mai spală fiindcă nu-i dă nimeni, fiindcă spală prost, fiindcă e bătrână şi fiindcă nu mai are putere…

„Fiindcă" era să ne facă să râdem iarăşi, dar, deodată, cătând la domnul Corbu, încremenirăm: lacrimi mari îi căzeau din ochi. Hârtia sugătoare ce învelea banii, le făcea să se întindă ca nişte pete de unsoare. Bani sfinţiţi cu lacrimi… Domnul Corbu rupse un fişic în două şi dădu o jumătate lui Gheorghiu. Copilul vru să-i sărute mâna.

Al doilea aşezat la rând, era Constantinescu, băiatul inspectorului, îmbrăcat într-o blană lungă până la pământ.

Corbu se uită la el. Pentru întâia oară, nu se putu stăpâni să nu-l întrebe:

-Dar d-ta ce vrei, domnule Constantinescu?

Copilul, cu toată îndrăzneala şi lăcomia ce-l îndemnau la rău, simţi greutatea răspunsului, şi deveni roşu. Totuşi zise:

-Un creion…

-Azi, domnule, dau numai gologani. Vrei şi d-ta?

-Nu.

Şi Constantinescu deschise uşa şi fugi… Corbu trase cutia mesei şi găsi un creion.

-Aveam unul, zise el. Bietul copil!

Şi ieşi după Constantinescu.

-A plecat, zise apoi mâhnit, reintrând.

Nu ştiu însă dacă era trist de milă sau de teamă. Ştiu numai că, după vreo două săptămâni, o anchetă constatase că subcomisarul Ion Corbu întrebuinţează cheltuielile şi furnitura de cancelarie în folosul său personal, şi că din plata unor bilete de teatru ce i se dăduseră de către comisar, ca să le desfacă în culoare, n-a putut răspunde

niciun ban… Corbu fu dat afară în toiul iernii.

Constantinescu spusese acasă că l-a înjurat şi l-a gonit. Şcoala de albastru şi mai ales copiii săraci se uitau acum cu jale la ferestrele sparte ale secţiei care se vedea din clasă. Şi priveam cu dor într-acolo, ca la un drept ce ni se luase, ca la un doliu neaşteptat, ca la o adevărată… librărie închisă.

Trei ani în urmă – eram în gimnaziu – ne întorceam mai mulţi de la şcoală. După o secetă mare plouase de curând, şi pavajul spălat, şi lăculeţele de apă proaspătă, în care se oglindea tremurător soarele şi frunzele închise ale castanilor din grădini, dădeau străzilor o notă veselă de sărbătoare. Strada pustie parcă păstra încă urme din urgia ce trecuse. Strigătul unui oltean cu gaz avea acum ecou ciudat; după potop, atâta linişte, şi această linişte s-o turbure numai un strigăt: „gaz, gaz!"

În colţul unei străzi ne oprirăm. Era să ne despărţim, când auzirăm pe Constantinescu:

-Uite Corbu!

Atunci, trecu pe lângă noi fostul subcomisar, rezemat într-o umbrelă veche, zdrenţăros, îmbătrânit. Ne uitarăm în urma lui fără să zicem nimic. Spusei încet celor care nu-l cunoşteau, cine e. Abia se depărtă, însă, şi Constantinescu începu să strige:

-Domnule Corbu!

Bătrânul se întoarse şi se opri. Ce suflet negru şi la Constantinescu. Nici vârsta, nici băncile şcolii nu schimbaseră inima copilului ăsta. Se ascunse în mijlocul nostru, şi de acolo – nu ştiu cum – scoase din buzunar o plesnitoare şi o aruncă la picioarele lui Corbu. Bietul om avu o clipă de spaimă nespusă; făcu un pas înapoi şi se sprijini de un felinar.

Constantinescu se uită la noi, cu trufie. Am simţit că trebuie să mângâi pe omul acela atât de bun, plătit cu atâta răutate. Mă dusei la dânsul, să-i iau mâna, să-l întreb ce face, să-i cer iertare pentru purtarea colegului meu.

Corbu se aşezase pe o bancă, la poarte unei case mari. Ţinea mâna dreaptă la inimă şi respira iute, tulburat. Spaima îi făcuse rău.

Mă apropiai de el şi-i luai mâna stângă; îmi păru de gheaţă.

-Domnule Corbu, mai mă cu…

Nu putui sfârşi, căci cuvintele mi le înăbuşiră o palmă ce-mi dădu nervos, puternic… Mă uitai la el, ameţit, cu o mână pe faţă, cu cealaltă arătându-i pe vinovat. Nu ştiu: o fi simţit Corbu vreodată ură mai mare împotriva copiilor, ca în clipa aceea?...

Plecai. Palma pe care o primisem am dat-o lui Constantinescu. Era a lui.

MUNŢII BOEMIEI

N-o să-l uit niciodată pe Probă Tănase, colegul meu din clasa a treia. De ce o fi devenit el, Doamne, calul de bătaie al clasei şi al profesorilor? Fiindcă-l chema Tănase? Fiindcă îi mai zicea şi Probă? Fiindcă purta un nas conabiu pe o faţă pistruiată? Ori fiindcă – fiu adevărat al oborului – păstra sub forma cea mai simplă – şi cea mai sinceră – mai ales în clipele de indignare – apucăturile şi obiceiurile barierei, care-l trimiseseră în mijlocul nostru? De la început trebuie să se ştie: Tănase nu era deştept şi de acest lucru aveam de la Probă, în fiecare zi, cel puţin o probă.

Profesorul de ştiinţe, om vesel, care adesea, cu toată severitatea lui, abia îşi stăpânea râsul, când citi la catalog pentru întâia oară numele lui Probă, îşi lăsă privirea asupra clasei şi zâmbi spre fund, de unde glasul sopran al lui Probă strigase rar şi limpede:

-Prezent!

-Unde eşti, Tănase?

Tănase se ridică în picioare. Clasa întreagă era în hohote; profesorul râdea cu poftă de pe catedră. Nasul lui Tănase, înroşit peste măsură, aţâţa din ce în ce veselia băieţilor.

-Cum te cheamă?

-Probă Tănase.

-Ce spui? Ăsta o fi un nume de probă; dar numele tău adevărat care e?

-Eprubetă! Se auzi o voce.

Fireşte, a fost destul acest început, pentru ca toată atenţia clasei să fie atrasă de acum încolo spre el…

-Probă Tănase, ieşi la lecţie!

Clasa întreagă tăcea deodată. Era un spectacol sigur şi gratis. Probă nu învăţa nimic.

-Dragă Probă, te rog scrie pe tablă propoziţia următoare: „Plapuma serveşte a înveli pe oameni în timpul nopţii”.

Tănase scrie:

-Acum, tradu-o în franţuzeşte. Cum se zice plapumă?

Tănase tace; nu ştie.

-Ei, nu ştii? Să-ţi spun eu. Scrie… La couverture…

Tănase scrie: „La coviltir”… Profesorul nu observă. Băieţii se stăpâneau pe de o parte de teama pedepsei, iar pe de alta fiindcă aşteptau ca Tănase să dea probe înainte…

-Urmează, zise profesorul. La couverture sert…

Tănase scrie: „La coviltir zer”…

Profesorul se uită pe tablă şi văzu teribila greşeală…

-La loc! la loc! Cine te-a mai adus aici?...

Erau proverbiale răspunsurile lui Tănase. Nu era nume propriu pe care să nu-l înflorească.

La examenul de geografie fu un teatru întreg. Tănase era ascultat la munţii Boemiei.

Bietul Probă! Din toţi munţii el nu ştia decât o singură numire: gebirge. Cu o îndrăzneală rară, curaj ce-ţi dă uneori lupta disperată pentru izbândă, Tănase începu să născocească la nume nemţeşti, cărora le adaugă la coadă „gebirge”. Astfel, începu:

-Munţii Boemiei sunt: Haţ – gebirge, Friţ – gebirge, Ţac – gebirge, Poc – gebirge.

Întâi, profesorul nu băgă de seamă. Dar când văzu că băieţii râd la auzul lui Poc, Haţ şi Ţac, ce curgeau ca apa, fără întrerupere, făcu semn lui Tănase să se apropie, şi dându-i un bobârnac în vârful nasului începu a-i cânta.

- Probă – gebirge, Tănase – gebirge, leneş – gebirge, marş la loc – gebirge, nota trei – gebirge…

Şi Probă rămase la geografie, ca şi la franceză, ca şi la latină, unde traduse vorba licet cu lichea şi haurio cu aoleo.

Sta plouat în fundul clasei, necăjit, sub povara gândului negru al repetenţiei, îngânând încetişor cuvinte injurioase, pe care numai un bun oborean i le-ar fi putut pricepe, şi nu simţi când, binişor, pe nevăzute, un băiat se apropie pe la spate, îi prinse de gulerul hainei o gazetă şi-i dădu foc.

Când flacăra pâlpâi şi ameninţa să-i pârlească părul, Tănase sări în sus la o înălţime neaşteptattă din partea-i, şi pe când clasa zgomotoasă striga: „foc, foc!" Tănase, îngrozit peste măsură, aproape orbit de furie, înhăţă pe cel dintâi ce-i stătu la îndemână: era băiatul directorului.

N-a fost ură vărsată mai cu foc; Probă îl trânti jos, îi deschise gura şi-l îndopă cu întregul mototol de hârtie arsă. Băiatul începea să se-năbuşe. Sări clasa, săriră servitorii şi-l scăpară, căci altfel poate l-ar fi ucis.

Într-o clipă, fu acolo directorul. Cu lacrimile în ochi, bătrânul îngrozit se repezi la criminal:

-Ticălosule!

Vru întâi să-l lovească, dar se reţinu, rostind numai în mijlocul tăcerii:

- Probă Tănase, eşti dat afară pentru totdeauna şi din toate şcolile din
ţară…

Tănase avu o privire rătăcită; apoi, urmă o clipă de luciditate. Îşi luă pălăria şi cărţile de sub bancă şi mormăind, ca un dezmoştenit, înaintă printre rândurile de băieţi, ce se dădeau cu teamă la o parte.

În dreptul uşii se opri, şi izbucnind într-un râs groaznic de indignare, cu un gest oratoric, necunoscut la el până atunci, rosti:

-Nepricopsiţilor! Nu faceţi de mine. Veţi vedea voi!

ÎMPĂCARE

Prietena mea Tita mi-a povestit ieri o amintire frumoasă din copilăria ei:

„Ce răutate de copil eram şi eu, - îmi spunea Tita. Dintr-un lucru de nimic, mă făceam foc, începeam să plâng şi nu m-ai fi împăcat cu toate bunurile lumii. Dar în urmă, după ce mă linişteam, îmi părea rău de răutatea mea; cum mi s-a întâmplat într-o zi cu Natalia.

Natalia era fata unui inginer, vecin cu noi. Ea era puţin mai mare decât mine, era în clasa a doua, pe când eu eram abia într-a întâia. Mamele noastre erau prietene şi ne iubeau mult pe amândouă. Mai ales le era drag să ne vadă în clipele când Natalia, lăsându-şi de o parte păpuşile şi jocurile ei, venea să mă-nveţe cum să desenez o casă, cum să fac o literă, cum să repet o rugăciune.

Da, ea ştia mai multă carte decât mine şi de aceea avea dreptul uneori să-mi facă şi mustrări:

- Poezia asta n-o prea ştii, cuconiţă. Ia citeşte-o mai bine şi apoi să vii să mi-o spui.

Era prietena mea cea mai de aproape; cu ea împărţeam toate darurile, bomboanele, jucăriile. Dar când ajunsei în clasa a doua, crezui că sunt destul de mare şi mustrările ei nu-mi mai păreau potrivite. Începui deci puţin câte puţin să fiu mai pretenţioasă şi să mă supăr de dojenile Nataliei.

Într-o zi m-asculta la gramatică. Nu ştiam deloc. Ea se încruntă la mine şi-mi zise:

-Te-ai prostit de tot!

Atât mi-a trebuit! Îi întorsei îndată vorba:

-Ba tu eşti ce mi-ai zis.

Nu-mi venea să i-o spui pe şleau. Atunci Natalia

se-nfurie şi mă atinse peste nas cu vârful degetelor, iar eu plecai plângând.

Din ziua aceea, n-am mai vorbit cu ea. Auzi, să ajung de râs, să mă bată! Ce, sunt sluga dumneaei?
Şi ţinui supărarea asta multă vreme; din februarie şi până la vacanţa Paştelui.

Paştele în anul acela căzu la începutul lui aprilie, când soarele călduţ dezmorţea bătătorind pământul încă umed, şi înmugurea pomii. Era prea frumoasă vremea şi mie parcă mi se urâse cu singurătatea. N-aveam nicio prietenă prin apropiere, iar de casă nu mă despărţeam, căci nu eram învăţată să rătăcesc singură pe străzi.

De câteva zile, Natalia era bolnavă de friguri. Mama ei venea pe la noi, îngrijorată, şi spunea mamei cât îi e de rău fetiţei, cum arde, cum aiurează în somn şi nu mănâncă nimic. Parcă mi-a dat un fier ars prin inimă. Mi-era o milă şi un dor de ea! Dar ce să-i fac? De ce fusese aşa rea cu mine? Să mă duc eu întâi să-i vorbesc? După ce mă bătuse? O, asta peste putinţă!...

- Tito, de ce nu te duci la Natalia? îmi zise mama ei. Aşa haină eşti la suflet? Nu ţi-e milă de ea? S-o vezi cum a slăbit, mititica! Azi dimineaţă mă-ntreba de tine… Am vrut să răspund ceva, dar nu putui, căci mă încerca plânsul. Fugii în grădină, mă ascunsei după tulpina nucului şi căutai să-mi fac de lucru, să adun pietricele, să caut melci, numai ca să-mi uit de plâns, să-mi uit de boala prietenei mele.

Pe ascuns însă întrebam într-una slugile şi aflam cum îi mai este. Din zi în zi se întrema.

În Vinerea Paştelui, după prânz, trebuia să merg cu mama la biserică, să mă spovedesc: a doua zi mă împărtăşeam. Şi eu eram îngrijorată că popa o să mă pedepsească şi n-o dă-mi dea Sfânta Împărtăşanie, aflând că sunt certată cu Natalia. Tocmai mă muncea gândul acesta, când auzi pe cineva întrebând în sală:

-Acasă e domnişoara Tita?

Era femeia de la Natalia, cu o scrisoare pentru mine. Scrisul era îngrijit, caligrafic. Iată cam ce-mi spunea:

„Coană Tito, nu mă aşteptam la atâta încăpăţânare; nici când auzi că sunt bolnavă să nu vii. Aşa suflet negru eşti? Dacă te aştepţi poftită, uite, îţi cad în genunchi şi te rog, vino. Ce mai vrei?
Natalia."

Luai scrisoarea, o citii, o recitii. O ştiam pe dinafară. Pe unde uitam câte o vorbă, deschideam biletul să mi-o amintesc repede. Fiecare literă avea preţul ei mare pentru mine.

Mă plimbam cu paşi rari prin casă. Toată lumea parcă-mi vrea binele. Nu mai simţeam nicio ură pe Natalia. Mişcată, îmi pusei bereta roşie, haina cu guler de marinar şi hotărâtă mă dusei la dânsa.

Biata fetiţă era în pat, rezemată de perne. Îmbrăca păpuşa cu o rochie nouă, vişinie. Boala o slăbise mult. Părul ei bălan, puţin neîngrijit, se inelase şi semăna cu al păpuşii. Se cunoştea că o ard frigurile, căci era aprinsă la faţă, roşie ca jeraticul, iar ochii ei albaştri străluceau ca nişte boabe de safir, la soare.

Mă oprii la uşă. Nu cutezam să înaintez. Parcă îmi părea rău că intrasem. Ea făcu ochii mari, se uită lung, ca la o necunoscută. Apoi îşi veni în fire, zâmbi şi-mi făcu semn să m-apropii. Venii lângă dânsa. Îmi dădu mâna cu oarecare mândrie şi-mi zise încet:

-Adică, ce… n-aveai de gând să vii nepoftită?...
Boala o cuminţise mult. Niciodată nu se purtase şi nu vorbise aşa aşezat ca o bătrână. Simţii oarecare respect şi m-am sfiit să stau – când îmi zise – pe scaun.

În acest timp, mama Nataliei intră, aducând o sticlă cu doctorii şi două portocale. Cum mă văzu, începu să râdă:

- Ei, v-aţi împăcat, nebunaticelor?... Haide, sărutaţi-vă acum şi vă cereţi iertare!

Natalia, tot ea mai bună, mai supusă, mă luă de mână şi mă apropie de ea.

-Uite, mamă, că eu o sărut, să nu zici…

Şi mă sărută pe frunte cu toată împotrivirea mea. Buzele îi ardeau ca focul. Doamne, parcă mă fripsese! Căci făcui o mişcare repede, şi fugii într-un colţ al

odăii, unde mi-ascunsei capul în mâini şi stătui aşa multă vreme, ruşinată.

De ar fi venit pe neaşteptate o putere nevăzută să mă smulgă din locul acela, ce bine ar fi fost, căci nu mai aveam nici curajul să plec.

Când auzii uşa deschizându-se uşor şi simţii paşii mamei cum se apropie, inima îmi veni la loc şi, cu ochii înceţaţi de lacrimi, mă repezii la patul prietenei mele şi o luai de gât, abia stăpânindu-mi plânsul.

Atunci văzui pentru întâia oară ce uşor le e oamenilor să se certe din nimicuri şi cât de greu se împacă, nu fiindcă se urăsc, ci pentru că le e ruşine că s-au certat."

OSTROVUL FLORILOR

În mijlocul Oceanului, departe de continente, sta ascuns ostrovul florilor. Cine i-a dat acest nume, nu l-a cunoscut bine, căci pe ostrovul florilor creştea numai un fel de floare: iasomia. Erau crânguri nesfârşite, poteci care se pierdeau în iasomie. Niciun om, nicio vieţuitoare în această insulă minunată, afară de colibri, de papagali, ce stau pitiţi prin desişuri. Ostrovul era veşnic tăcut şi înflorit.

O floare nu se scutura până ce nu creştea alta în loc; iar vântul ducea departe, pe Ocean, parfumul iasomiei, şi călătorii se minunau de această adiere parfumată şi mulţi au crezut că pe acolo cerul e mai aproape de pământ şi că în partea aceea de cer se află raiul.

Multă vreme insula a stat nedescoperită. Uneori, în timpuri liniştite, se zărea de pe corabie o clipire albă pe luciul mării, dar toţi credeau că sunt jocuri de ale apei sau vreo pasăre, odihnindu-se pe Ocean, căci insula florilor era mică de-i dai ocol într-un ceas de două ori.

Într-o zi, o corabie se scufundă în apropiere, şi din toţi călătorii, un copil, fiul unui pescar din Sicilia, scăpă cu viaţă. Ca prin minune, ţinându-se de o bârnă ce plutea pe apă, care-l duse din val în val la ţărmul insulei. Era cel dintâi pas de om pe ostrovul florilor. La început parfumul iasomiei, prea tare, ameţi pe copil, care leşină pe un covor de petale scuturate. Într-un târziu, un val puternic izbind ţărmul îl atinse şi-i răcori fruntea, şi Faustino, căci astfel îl chema, se deşteptă ca dintr-un somn adânc. Plânse la început şi strigă pe tatăl său Domenico, pe mama sa Fioreta.

Zadarnic însă, căci papagalii din apropiere îi batjocoreau plânsul şi durerea şi repetau nemiloşi din frunzişuri: „Tomeinico! Ioreta…”

Într-un desag ce avea după gât, Faustino adună scoici, pentru ca să aibă de mâncare. Apoi hotărî să înainteze în insulă, ca să caute un pârâiaş cu apă dulce, căci se prigorea de sete. Îşi făcu drum prin iasomie, călcând cu frică să nu se ivească dintre flori vreo şopârlă, vreo viperă, sau vreo altă lighioană veninoasă. Într-un loc simţi că picioarele-i ating pământul umed: se opri şi ascultă. În apropiere se auzea murmurul unui izvor curgând grăbit. Se luă după zgomot, şi dădu de un pârâiaş limpede ca lacrima, îngust, zburdalnic şi şerpuitor ca o fâşie de argint, pe care ar târî-o, în fuga mare, un copil neastâmpărat. Faustino bău cu poftă, şi-şi simţea inima la loc. Apoi, se uită împrejur; de toate părţile flori albe; sus cerul turburiu, cum e cerul adesea pe mare; iar departe Oceanul, pustiu şi aprins ca un jeratic, de roşeaţa soarelui ce apunea.

Faustino, cuprins de dor, vru iarăşi să plângă, dar simţi că e de prisos, şi atunci îşi luă fluierul, pe care îl purta mereu la cingătoare, şi cântă o romanţă de Mare, auzită la nişte pescari tarentini. Văzu însă că şi fluierul îl întristează; îl lăsă şi începu să culeagă flori, făcând buchete peste buchete, ca un meşter vechi, cum făcuse într-o vreme din micşunele pe când era în Sicilia şi le vindea călătorilor, dimpreună cu alţi copii, pe la gări.

Tot culegând, se apropie din nou de ţărm şi văzând că începe să se înnopteze, se gândi pentru întâia oară la ziua de mâine, la ce va mânca…

Şi plângând, adormi de oboseală pe ţărm şi se trezi tocmai în zori, când un colibri, zburând speriat, îi atinse fruntea cu aripile.

În insula florilor se mai petrecea însă o minune. Zilele de acolo treceau ca clipele de la noi; iar anii ca zilele de aici. De ce? Pentru că aşa e unde creşte numai iasomie, unde zboară numai colibri, şi unde dacă încerci să plângi, râd de tine papagalii şi-ţi fură dorul. Asemenea locuri sunt rare; şi Faustino rămase uimit văzând că a crescut în câteva zile şi că nu-i e foame niciodată. Căci am uitat să vă spun că în ostrovul florilor beţia parfumului de iasomie îţi potoleşte foamea, murmurul izvorului îţi fură dorul, legănatul valurilor te-ndeamnă la cântat şi seninul cerului

îţi înalţă mintea la Dumnezeu.

Faustino avea o mângâiere: acolo sus îi va întâlni odată pe amândoi, şi pe Domenico, şi pe Fioreta.
Pe insulă era primăvară veşnică: un aprilie care nu pleca niciodată din iasomie.

Într-o zi, îl încinse însă un dor nebun de lume. Faustino era acum mare şi ar fi vrut să-şi revadă Sicilia şi părinţii. În aceeaşi noapte, un înger i se arătă în vis şi-i spuse că Dumnezeu îi va împlini dorul.

A doua zi o barcă îl aştepta la ţărm. El o mână departe, departe, până ce insula îi păru o porumbiţă ce plutea pe apă, până ce pieri de tot. O corabie ce trecea atunci, îl luă şi-l redă ţării sale.

Lumea din sat se uită cu drag la Faustino, căci el vorbea şi simţea altfel decât ceilalţi. În graiul lui, parcă se desprindea ceva din frumuseţea şi din miresmele ostrovului florilor.

Cei care îl ascultau povestind, rămâneau dornici să vadă aşa insulă minunată, unde îţi uiţi de foame, unde murmurul apei îşi fură dorul, legănatul valurilor te îndeamnă la cântat şi seninul cerului îţi înalţă mintea la Dumnezeu. Dar lui Faustino acest singur lucru îi era acum peste putinţă: să le spună încotro e insula. El însuşi se îndoia că trăise într-însa; dimpotrivă, parcă insula trăise cândva demult în sufletul lui, în visele lui de odinioară.

Nimeni din ţara aceea nu mai putu da peste ostrovul florilor. Toţi se mulţumeau cu poveştile lui Faustino şi se mângâiau cu ele. Şi Faustino le spunea frumos ca pe nişte cântece duioase, căci el crescuse în ţinuturile poeziei, era poet, simţea altfel decât ceilalţi, care abia dacă aveau niţică iasomie ici – acolo prin ghivece.

Chiar după moarte-i, poveştile lui minunate se istoriseau printre pescari şi fiecare auzindu-le simţea parcă mirosul insulei florilor, auzea din depărtare murmurul pârâiaşului, îşi simţea sufletul împăcat şi dorurile vindecate. Îşi uitau şi de foame şi de sete…

Aşa de dibaci ştiu să ne poarte prin lumea de unde vin, prin lumea încântătoare a poeziei, poeţii adevăraţi.

DE LA FEREASTRĂ

Iată ce a văzut Radu, stând la fereastră într-o dimineaţă de iarnă: trei copii săraci, foarte săraci, după îmbrăcăminte; doar căciulile arătau la ei, că afară e iarnă, şi acelea mari şi largi, ţuguiate, înfundate pe urechi; din capetele ascunse în ele, Radu d-abia putea zări nasurile roşii şi ochii vioi ai celor trei.

La Radu în odaie era cald; el era bogat şi n-avea voie să stea în stradă aşa cum făceau cei trei; s-ar fi putut întâmpla să răcească. Cine ar fi mai avut atunci să mănânce bomboanele ce i se aduceau în fiecare zi şi să se bucure de atâtea jucării? Cine ar mai fi avut să se plimbe vara la moşie, cu trăsura, călare, sau – pe lac – cu barca?

Dar de cei trei n-avea cine să se îngrijească atâta; în casa lor era poate mai frig chiar decât în strada lui Radu. Şi, drept vorbind, nici prea săraci nu mai erau ei acum; dimpotrivă, se socotesc aşa de bogaţi… Unul din ei avea cinci parale, da, cinci parale, şi câteşitrei erau tovarăşi pe această avere. De ce? Pentru că o găsiseră pe când treceau pe sub fereastra lui Radu şi acesta aştepta cu nerăbdare să vadă cum îşi vor împărţi ei, pe dreptate, un gologan atât de mic. Copiii, însă, vorbeau prea încet; Radu nu putea să audă nimic. Îi vedea doar liniştiţi sfătuindu-se în taină, ca nişte miniştri de treabă.

Hotărârea fu luată îndată; cu toţii merseră la simigeria de peste drum şi, cu banul găsit, cumpărară dovleac copt.

Acum se puteau împărtăşi fiecare: bucata de dovleac fu ruptă în trei părţi egale; împărţirea era dreaptă, ca la aritmetică; trei în trei o dată; de trei ori una trei, din trei… nimic… Şi într-adevăr, în câteva clipe, din „dulcele

dovlecel" nu mai rămase nimic. Copilaşilor le fusese o foame năprasnică; unul din ei sfârşi cel dintâi, îşi ştersese mâinile murdare pe haină, se spălă cu zăpadă la gură şi se uită cu nesaţ la ceilalţi, care nu isprăviseră încă.

Al doilea înghiţi şi el cea din urmă bucăţică şi se curăţă pe mâini şi la gură, cu căciula.

Radu zâmbea de la fereastră. Ce ar fi păţit el, să fi făcut ca dânşii!...

Al treilea mânca mai încet. Ceilalţi îl aşteptau în linişte, cu mâinile înfundate în buzunare, cu ochii în pământ, iar în suflet cu mulţumirea senină a omului care a mâncat bine. Cel de al treilea era mai fericit ca toţi; el n-avea numai dovleac: la urmă, scoase din sân un codru de pâine şi începu să roadă.

Aceasta deşteptă din visare pe ceilalţi doi, care se uitau acum la el uimiţi. Nu-i cerură, însă, poate dintr-un fel de mândrie; dar nici el nu le dete – poate – din altfel de mândrie. Pe codrul de pâine nu mai aveau dreptul ca pe ban.

Radu rămăsese pironit la geam, cu ochii ţintă la cei trei. Ei erau cam de vârsta lui, sănătoşi, veseli; nu tremurau de frig şi cu toate acestea n-aveau paltoane şi hainele le erau zdrenţuite. Două lucruri minunară însă, mai mult, pe Radu: mai întâi liniştea şi dreptatea cu care se împărţise gologanul; apoi, pofta cu care cei trei îmbucau din dovleac.

Radu n-avea voie să iasă din curte. Niciodată nu s-a simţit el mai trist, mai pedepsit ca în clipa aceea; s-ar fi dus între cei trei, s-ar fi amestecat în partida lor, ar fi mâncat cu poftă, lângă ei, dovleac copt, el care era sătul de prăjituri. Teama de pedeapsă însă îl opri. S-ar fi părut că, stând în odaia lui caldă, în mijlocul bogăţiei, vede cum cei trei se bucură de un bun, pe care el nu-l are: libertatea.

Radu însă, avu o idee bună. Să trimită să cumpere dovleac şi să dea celor trei. Se duse la mama lui, ca să-i ceară voie şi, după ce o căpătă, se întoarse iarăşi la fereastră ca să cheme pe copii. Dar nu-i mai găsi acolo. Plecaseră şi cine ştie dacă vreodată aveau să mai dea prin strada aceea!

Când tatăl său veni, Radu îi spuse ce a văzut de la fereastră.

- Aş vrea să găsesc şi eu, aşa ca ei, un ban pe drum, zise el.

- Şi ce-ai face cu dânsul? întrebă tatăl său.

- Aş lua dovleac şi aş mânca cu o poftă nebună.

- Iată un ban, trimite să-ţi cumpere.

- Nu, tată, nu un ban de la tine, ci ban găsit.

Tatăl lui Radu zâmbi şi-l întrebă:

- Oare ai putea să mănânci dovleac copt? Te-ai lipsi tu de prăjituri, de bomboane, pentru o mâncare atât de rea?

- Nu ştiu ce să zic, dar dacă i-aş mai vedea pe ei o dată, da, atunci aş mânca. Nici nu m-aş uita la prăjituri; aş lăsa toate bunătăţile la o parte.

- Ce gust prostesc! Zise tatăl.

- Se cunoaşte că nu i-ai văzut, răspunse Radu cu întristare. Dacă ai fi fost la fereastră lângă mine, n-ai vorbi aşa. Nu ştii, dragă tată, ce scump părea dovleacul în mâna lor: parcă era aur…

BĂCĂNIE

STEJARUL

Se jucau aşa pe sub pomi în faţa casei, cam pe-nserate, când zăriră departe un uriaş intrând pe poartă. O clipă încremeniră de spaimă şi erau să fugă. Dar fetiţa îl recunoscu după mers. Înaintară cuminţi spre el şi la câţiva paşi se opriră cu sfială.

Se temeau grozav de unchiul acesta. Ş-apoi nu-l văzuseră de aproape un an. Unchiul însă zâmbi la ei, îi ridică pe rând de subţiori în sus şi sărută întâi pe Ionel, ca mai mare, şi în urmă pe Anişoara, care abia împlinise şapte ani. Ce-a păţit să-i sărute? Altădată d-abia se uita la ei, cu gândurile aiurea. Abia acum vedeau ce buze reci are nenea Barbu.

Aşa unchi de gheaţă mai rar! Nu se pricepea nici să glumească cu omul, nici să mângâie. Cu căutătura posacă, scump la vorbă, cu glasul întunecat de o veşnică răguşeală, când îi întreba la un an odată: „Ce faceţi voi, băieţi?" Anişoara nu-i răspundea nimic, supărată că o face băiat; iar Ionel, ruşinos, tăcea şi el. Şi totuşi, pe fratele ăsta al mamei îl iubeau în inima lor mai mult decât pe toţi ceilalţi unchi.

Fiindcă era darnic … Nu se pomenise vreodată să plece şi să nu lase în mâini câte un ban greu de argint. Odată, piesa de cinci lei n-a încăput în fărâmiţa de mână a Anişoarei şi s-a dus de-a dura sub pat. Fata s-a roşit ca un ou de la Paşti, iar Ionel a mustrat-o pe furiş din ochi.

Cu banii de la nenea Barbu, îşi cumpărau multe pe urmă. Când venea el de la Râmnic, şi-l vedeau intrând pe poartă cu paşi mari şi grei, parcă înflorea curtea. Aducea lucruri de mâncare în pachete. Dar mai bine era când lua cu el şi pe Grigoraş. Atât avea, un băiat mai răsărit ca

Ionel, şi pe acela îl lăsa mai mult pe acasă.

Într-o vacanţă, Ionel şi Anişoara au mers şi ei la Râmnic cu nenea Barbu, să-şi vadă vărul. S-au jucat în cea mai mare şi mai umbroasă grădină, sub cei mai bogaţi şi mai frumoşi caişi din lume. Dar… au văzut într-o zi pe nenea Barbu, cu ochii cât rotogoalele zmeului, bătând pe vizitiu până la sânge. Şi în altă zi, aducând pe bucătăreasă de cozi până sub tei, la masă, şi botezând-o cu nasul în castronul cu supă. În timpul mâncării, nu vorbea cu nimeni, nici cu tuşa, care-l ştia de frică mai rău decât slugile. Noroc că lipsea mai toată ziua de acasă. Grigoraş îl păndea la ceasul mesei, scoţând vârful nasului şi un ochi, ca un şoarece, pe poartă. Când îl zărea de la colţ, alerga într-un suflet: „Mamă, tătiţa!...”

Bătaia vizitiului şi cozile bucătăresei aprinseră în inima lui Ionel şi a Anişoarei un dor nebun de acasă. După o săptămână nu mai fu chip să-i ţină în Râmnic.

De atunci, mai ales, când venea la ei nenea Barbu, înaintau cuminţi spre el şi se opreau la câţiva paşi, cu sfială. Iar unchiul îi mângâia uşor cu două degete sub guşă: „Ce faceţi voi, băieţi?” Şi trecea mai departe.

Dacă ar fi fost altfel de om, câte nu le-ar fi putut povesti. Părul lui care se păstrase încă negru, avea deasupra tâmplei drepte o şuviţă albă, care licărea ca un val de argint pe un ocean de smoală.

Acum, ca niciodată, îi sărutase. În casă, la lumina lămpii, crezură ca e altul. Firele de barbă i se înmulţiseră pe chip, iar mustăţile aproape să-i copleşească nasul. Pielea feţei se muiase ca o cocă. Părul nepieptănat şi ochii mai umflaţi ca de obicei, dar mai blânzi; pierise scânteia care te înfiora altădată. La masă a întrebat cu bunătate:

- Ce faci, Ionel?

- Dar tu, Anicuţo?

Şi tot pentru întâia oară, la plecare, nu le-a dat nimic.

În urmă, li s-a spus pe jumătate, că unchiul pierduse averea, vânduse casele, cheltuise tot şi acum venea să stea cu ei…

Aveau să fie şi câteva bucurii noi. Mai întâi

schimbări în mobila casei: salonul se face odaie de culcare, iar antreul salon; al doilea, vine tuşa care ştie să facă şerbeturi; şi pe urmă Grigoraş, cel mai nepreţuit tovarăş. Ciudat lucru, de nenea Barbu aproape îşi uitaseră.

După două luni erau cu toţii ca de veacuri. Unchiul se făcuse vorbăreţ, prietenos. La început, Ionel se uita în ochii lui pe sub pleoape; apoi îl privi drept în faţă şi-l văzu bine. Parcă îl apropiase cineva cu ocheanul.

Într-o seară, după masă, Anişoara i se agăţă de genunchi, se ridică pe el în picioare ca pe un scaun şi-i sărută barba neîngrijită. Ionel se luă după ea şi cu gândul la şuviţa de pe tâmplă, sări pe celălalt picior:

- Ce e acolo, unchiule?

- Când eram mic, am furat un bulgăre de zahăr şi mi-a crescut în păr.

- E dulce?

- Ca mierea.

Anişoara se şi suise, ţinându-se de urechea unchiului şi întinse buzele să guste. Ionel se uită în ochii lui cu neîncredere şi râse. Răspunsul glumeţ al lui nenea Barbu îi dădu curaj. Înălţă amândouă mâinile spre şuviţă şi începu s-o răsfire cu băgare de seamă, cercetător, ca un filosof.

Uitaseră şi unul şi altul că sunt cu ghetele pline de noroi şi că unchiul nu mai are altă haină. De la şuviţă trecură la nas; de la nas, la încreţiturile tâmplelor, care se înmulţiseră ca razele soarelui; apoi la ochi… La ochii de acum, nu cei din Râmnic, de pe timpul vizitiului. Aceia erau alţii.

Pe tupilate, sfios ca o pisică prigonită, se strecurase acum între cei doi şi… Grigoraş.

Nenea Barbu, năpădit de leotă, abia putea să mai răsufle. Cei din casă râdeau cu lacrimi…

Numai tuşa se uita crunt, pe gânduri, cu ochii ţintă în albul peretelui, dincolo de care zărea un stejar voinic, doborât parcă de o ceată de tăietori neastâmpăraţi, care mişunau printre ramuri, ca viespile.

ÎN VIA DE SUS

Din viile de pe culme se lasă pustiul înserării tot mai adânc, în fundul văilor. Drumurile înguste s-au înecat în umbră. Abia le mai bănuieşti după nucii şi ulmii de strajă neînfrunziţi încă. Pe coasta din faţă, pământul galben licăreşte la lumina amurgului în dungi drepte, pătate, printre şirurile de araci nemişcaţi, ca soldaţii.

N-a răsărit nici iarba, dar dealurile pieptoase ascund comori, şi căldura de peste zi se împrăştie din ele ca un abur de azimă proaspătă.

Nu ştiu de unde s-a desfăşurat un nor potolit grăbind noaptea, mărind taina, îmblănind cerul.

Un fior sfânt trece prin văzduh, ca niciodată. Departe, la poale de tot, de unde începe câmpul, învie clopotniţa bisericuţei nevăzute, cu glas de copil…

Parcă au răsărit stele, într-o spărtură de nor, în oglindirea unui ocean. Sunt flăcări de lumânări, boboci de crin, lămurind părţi din albul cămăşilor, crâmpeie din roşul brâurilor ce pier şi se ivesc încet în ocolul bisericii.

Iar sus, în via cea mai de sus, în odaia vierului, pe poliţa din sală, într-o strachină curată, nişte ouă roşii, calde încă, sunt singura viaţă nouă, care pândeşte din întuneric sosirea Paştelui…

NEÎNŢELEGERE

Cum nu era s-o doară în suflet, când îl avea numai pe el, să şi-l vadă aşa, plecând în străini, fie chiar pentru învăţătură? Statul îi răsplătea meritele. Ce vrea însă bătrâna să ştie? Înainte de toate, ea era mamă; în dragostea-i nemăsurată pentru copilul ei, s-ar fi lipsit de toate bunurile cu care-l împovărau acum profesorii, numai să şi-l ştie lângă ea, să-i mângâie părul mătăsos, să-l deştepte dimineaţa în dezmierdări şi să-l adoarmă seara în poveşti minunate, cum îi era drag lui; să se fălească în tot satul, că băiat chipeş şi mândru ca al ei nu mai e la nicio casă, de-ai căuta şapte poşte împrejur şi de ţi-ai rupe în zadar opincile.

Şi Costin sta pe gânduri lângă dânsa. Soarele bătea drept în prispa unde tăinuiau amândoi pe scăunele. O, şi apusul lui, posac mai părea acum!

Nu fusese, zău, niciodată zi de toamnă mai tăcută, amurgit mai întristat.

Bătrâna îşi torcea în gând, de pe acum, dorul ce avea s-o încingă. Ar fi vrut să moară, decât aşa viaţă, să-l ştie peste nouă mări. Dar să i-o spună şi lui? Ferit-a Sfântul! Între dorul ei de mamă şi viitorul băiatului, era o luptă. Ea punea însă mai presus soarta, şi-şi stăpânea durerea.

Iar Costin lesne îi citi în inimă şi-i ghici gândurile. Şi tocmai de asta îl durea s-o vadă chinuindu-se şi răbdând cu atâta bărbăţie, în ascuns, ea, o bătrână slabă şi necăjită, ducând lipsă şi un trai cum da Dumnezeu.

Totuşi, fiul semăna mamei. Tăcu. La rândul său, fiecare îşi păstra în inimă dorul şi durerea.

A doua zi, dânsa i-a zis numai atât:

- Du-te, mamă, şi să vii sănătos…

Iar el i-a răspuns cu grabă:

- Mă duc, mamă; să te găsesc cu bine…

Şi străinătatea l-a primit întristat, ca pe un pui răpit din cuib.

Dar cu ce nu se-nvaţă omul?

Şi pe mamă şi pe fiu, un singur gând îi mângâia: să se revadă odată. Şi bătrâna se ruga de dimineaţă până seara, îngrijea de candelă şi nu lipsea niciodată de la biserică. Costin, la rândul său, de câte ori întâlnea o bătrână sărmană, se grăbea s-o ajute, şi mintea îl ducea dornic departe, spre ţară, la mama lui iubită.

A, dar timpul trece iute, când ne călăuzim de un gând mare, oricare ar fi nevoile şi oricât de multe greutăţile ce ne-ar sta în drum.

Costin muncea în mijlocul străinilor cu mai neobosită sârguinţă chiar decât în ţara lui.

Într-o zi, în şcoală, se dădu o compoziţiune; subiectul de tratat era: Ce iubire e mai mare: iubirea de mamă sau iubirea de patrie?

Lucrarea cea mai bună avea să fie citită de profesor tare, în faţa clasei, lăudată, şi autorul, premiat.

În ziua rezultatului, clasa gemea de asistenţi. Venise lume din toate părţile. Subiectul era frumos şi atrăsese mulţime de curioşi.

Profesorul vesti, în mijlocul tăcerii, numele triumfătorului; era numele lui Costin. Apoi dădu citire întregii scrieri. Din când în când, mişcat peste măsură, era silit să întrerupă. Cei dimprejur ascultau înduioşaţi acele accente ce se vedeau pornite dintr-un suflet care le înţelesese şi le simţise de minune.

Când fu vorba, la sfârşit, să spună care iubire e mai mare, Costin scrise: „Iubesc pe mama şi-mi iubesc şi ţara, şi nu pot înţelege, mai ales astăzi, cum mi-aş închipui pe una fără alta. Când mă gândesc la ţara mea, gândul mi se duce de-a dreptul la mama; când cuget la mama, fără voie mă gândesc la patrie, pentru că ele vor fi în veci nedespărţite; iar iubirea mea pentru ele va fi una singură şi aceeaşi!”

Una după alta, laudele şi felicitările se urmau. Vezi

că nu în zadar plânsese şi el îndestul pe rândurile scrise.

Costin scria mai în fiecare zi mamei sale noutăţi despre sănătatea lui. Bătrâna se ducea la popa, care-i citea cele scrise. De astădată băiatul, răpit de bucuria triumfului, îi scrisese aşa: „Ce fericit sunt acum, dragă mamă, că mă simt aproape de tine! Te poţi mândri că cel mai bun examen al meu a fost cel pe care l-ai dat tu azi. Ai venit între noi. Ai făcut pe unii să plângă, pe alţii i-ai făcut să te adore. Eşti izbânda mea de toate zilele, dar mai ales a zilei acesteia.

Îţi mulţumesc, mamă; Dumnezeu să-ţi dea sănătate!”

Când popa sfârşi, bătrâna rămase pe gânduri, cu o mână la gură: nu pricepuse.

- Părinte, ia mai zi o dată, rogu-te…

Şi popa îi citi a doua oară.

- Cum, taică părinte? Zice el că aş fi fost fiindcă tocmai pe la nemţi pe acolo?

- Păi cum…

- Doamne!! Arde-i-ar focul, mi-au înnebunit băiatul… Auzi d-ta ce alandala scrie!... Părinţele, aşa să trăieşti, ia ăl condei mai iute şi zii cum zic eu. Şi popa scrise, iar bătrâna dictă:

„Puiul mamei, nu prea te osteni aşa cu râsul ăla de învăţătură. Mai las-o focului. Ia spune tu drept, maichii, eşti sănătos? Dacă nu te simţi aşa bine, atunci vino acasă, că vreau să te am aproape bun-zdravăn, câte brumă de zile mi-o mai da Dumnezeu”.

MAIDANUL

Vezi tu şcoala de peste drum, fiul meu? În vremuri, pe când eram ca tine, tot locul acela era un maidan mare. Bălării uriaşe, ierburi sălbatice şi murdare îl făcuseră aproape de nepătruns. De câte ori n-am ieşit din el cu picioarele sângerate de scaieţi, cu hainele pline de praf şi adeseori ţipând speriat, urmărit de fel de fel de lighioane, căci se prăsiseră în el şopârle, broaşte mari şi şerpi.

Totuşi n-aveam ce face. Când îmi cădea zmeul în maidan, intram în bălării, mă înfundam în ele ca într-o pădure – căci îmi treceau de cap – şi căutam să ajung la zmeu să mi-l descurc. O, dragostea de zmeu întrecea în mine orice frică: m-aş fi bătut şi cu broaştele, numai să-mi scape turcescul cu rotogoalele lui verzi, cu vâjâitoarea lui neobosită!

Prin septembrie era frumos maidanul. Iarba i se pălea repede, vestind de timpuriu apropierea tristă a iernii. Soarele apunea spre fundul maidanului. Şi ce frumos apune în septembrie! De câte ori nu rămâneam la fereastră, timp îndelungat, cu ochii duşi spre lumina lui îngălbenită! Eram copil, şi totuşi nu ştiu de ce mă puneau pe gânduri amurgurile acestea de toamnă. Pe deasupra maidanului plutea un praf de aur; scaieţii îşi ţineau capetele plecate, iar broaştele orăcăiau încet, prelung, alene, pitite în iarbă. Mai era încă frumos maidanul vara după ploaie şi iarna. După ploaie, căci iarba, veşnic albă de praf, se spăla, devenind mai verde, mai înviorată. Iarna, albul nepătat al zăpezii dădea maidanului înfăţişarea curată a unei fiinţe nevinovate, blânde.

A, dar a trebuit să aibă şi el un sfârşit.

Într-o dimineaţă nişte oameni cu lanţuri şi jaloane

veniră să-l măsoare.

Era pe la începutul vacanţei. Eu am plecat cu tata la ţară.

Când ne-am întors, iarba fusese tăiată. Maidanul îmi făcu impresia unui recrut tuns la piele. Peste un an, se clădi localul şcolii, la care înveţi tu acum. Uită-te la aleile îngrijite, la grădina de castani prin care vă jucaţi în recreaţii, şi compară: câtă neîngrijire, câtă sălbăticie a stăpânit odată aceste locuri şi câtă ordine, artă şi curăţenie domneşte azi!

Şi pentru ca să-ţi închipuieşti şi mai bine, fiul meu, cum era acest maidan atunci, te uită în oglindă şi vezi-ţi părul tău nepieptănat. Firele încâlcite îţi vor da icoana scaieţilor şi a bălăriilor; mătreaţa ce se odihneşte în linişte pe capul tău e praful ce sta netulburat odinioară pe iarba din maidan. M-aş cutremura să văd un apus de soare prin părul tău neţesălat. E timpul să te sfătuiesc părinteşte: fă din capul tău, ceea ce a făcut primăria cu maidanul: coseşte iarba, adică tunde-ţi părul. Nu clădi nicio şcoală; nu e nevoie. Fă-ţi, însă, o potecă, în acest maidan curăţit: cărarea. N-aştepta să se prăsească şopârle, broaşte şi şerpi acolo.

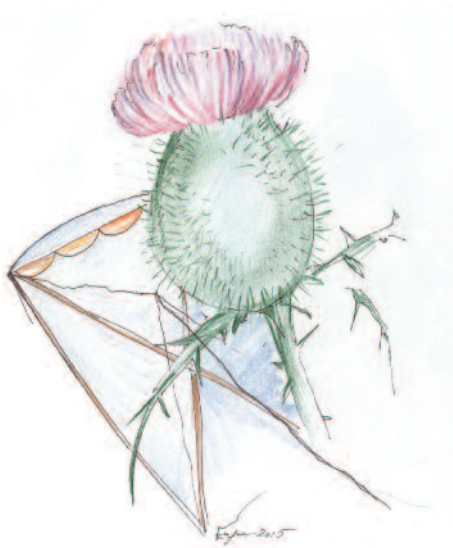

ÎN VACANŢĂ

Curte dreptunghiulară, de câteşipatru părţile întărită ca o închisoare. De o singură parte numai, vin nişte uluci uriaşe, în felii drepte, egale, bine astupate cu stinghii, tăiate doar la marginea din stânga, jos, de o dungă uşoară: portiţa.

Celelalte trei laturi ale dreptunghiului sunt zidiri: case. Una scundă: hala de gimnastică; două înalte, albe ca hârtia: clasele. Acum sunt goale, pustii. Clădirea dinspre răsărit e plină de ferestre, mai ales în catul de sus. Jaluzelele argintii, strânse bine, fac din ea o casă vie, clădită de vreun bogătaş în cutele singuratice ale unui deal ascuns. Doar zidul sălii de gimnastică e mai vesel: băieţii l-au zgâriat ici şi colo. În câteva locuri, mâini fricoase au tras desenuri în fugă: un nas sub care scrie lăbărţat „nasul lui Procopie"; un cap de măgar iscălit „Popescu"; apoi mai multe nume de botez cunoscute: Mitică, Virgil… puse sub chipuri de animale neizbutite: jumătăţi de pisică, iepuri cu două picioare, şoareci cu cap de cal.

Pământul bătătorit dogoreşte. Umbra se ţine pitulată pe lângă o parte din ziduri. Trapezul şi omul zburător îşi odihnesc lemnul şi cârligele; frânghiile li s-au luat de o mână prevăzătoare. Două prăjini se înalţă mai sus decât acoperişurile. Numai ele pot sorbi mai liber aerul oraşului, pot zări verdeaţa câtorva grădini apropiate, ghivecele de pe la ferestre, mişcarea oamenilor şi tramvaielor în stradă.

O bancă veche, cu pupitrul rupt, s-a rătăcit afară, lângă un perete; d-abia ţine pe un colţ câteva pagini dintr-o fizică de stă să cadă. Cine a uitat-o acolo? Vântul din ajun a deschis-o la legile lui Pascal, nişte legi pline de

pete; poate lacrimile unui corigent.

Pe lemnul paralelelor s-au coborât două vrăbii; le-a uimit liniştea neobişnuită din iadul de altădată. Ochii lor vioi caută un fir de iarbă, o ramură de pom. Nu găsesc, se spăimântă şi se cred prinse într-o colivie mare. Cerul albastru le dă de sus curaj şi ele zboară, îndemnate de cântecul unui cocoş din vecini.

În graba lor, n-au văzut o pradă: un gândac ieşit de sub cerceveaua ferestrei de la clasa patra. A înnegrit zidul ca un punct.

După o clipă de gândire, se suie cuminte pe câmpul neted al peretelui. Se opreşte la un geam deschis; se uită; odaia pedagogului. Înăuntru, linişte, cald, nimeni. Pe latura ferestrei o cartă poştală în culori: stânci şi brazi şi o cădere de apă spumoasă din munţii Rodnei. Dedesubt, rânduri scrise îngrijit, cu litere mici, rotunde: „De doi ani n-ai mai trecut graniţa. Ce pedeapsă pe tine, dragă frate, să păzeşti pensionul toată vara. Someşul a venit mare, caişii s-au pârguit. Anişoara ţi-a învăţat numele şi te strigă prin casă toată ziua. Duminică împlineşte anul".

În peretele de fund, harta Daciei luminată de soare în dreptul Tisei, veghează trist deasupra unui pat mic de fier, cu drugii rari şi ruginiţi.

BRADUL

Era acolo, nu se ştie de când, nu se ştie cum. Departe de tovarăşii lui de la munte, şi-a uitat de ei. S-a dedat cu singurătatea, cu oraşul, cu arşiţa lui iulie. Sănătos din fire, şi-a împietrit inima şi a dus la necazuri ca un sfânt.

L-au stropit cu var la o reparaţie: l-a spălat ploaia, i-au tăiat copiii coaja cu bricege; l-a durut, a plâns puţin, dar s-a vindecat ca un viteaz după război. La toate suferinţele, fruntea lui a stat veşnic senină, înveselind colţul de streaşină lângă care crescuse…

Aici venea o rândunică, primăvara. Se împrieteniseră bine şi toamna se despărţeau întristaţi.

Nici potrivire de sânge, nici înţeles de vorbă între dânşii. Totuşi aveau o singură bătaie de inimă, o singură văpaie în ochi, când îşi şopteau în serile tăcute, el prin freamăte, ea prin ciripiri.

Şi colţul de streaşină d-abia îşi mai ţinea cumpătul. Cuibul era în primejdie să se surpe. Dar rândunica nu se înspăimânta. Cine are aripi bune, nu ştie ce e teama pe pământ. Doar de un lucru era ea mâhnită: tovarăşul ei prea şedea într-o statornică nepăsare; veşnic verde, voinic şi vesel la revedere, ca şi la despărţire. Parcă avea să moştenească pământul; parcă nu-i era a bună.

Dar să-l fi văzut dânsa la Crăciun? Ce mândru se îmbrăca pe jumătate în zahăr; cum întindea braţe din ce în ce mai mari spre puzderia de fulgi, ca şi cum s-ar fi aţinut să prindă toată zăpada!

Vrea să-l vadă mai mlădios, mai biruit de câte o durere din când în când.

Şi dorul i se împlini, parcă.

De la o vreme, căsuţa se bolnăvi greu de ruină şi

oamenii o părăsiră. Când rândunica veni într-o primăvară, găsi la picioarele tovarăşului său atâta moloz şi cărămizi, că-i fu milă. Simţea că acum o să-i pese şi lui şi vru să-l ajute. Dar ce? Putea ea, o păsărică, să lupte cu bolovanii? Streaşina se lăsase de tot într-o parte, ca o pălărie de nebun, cerând ajutor, cătând în aer. Cuibul se strâmbase şi el; dar ce-i păsa rândunicii dacă tovarăşul ei sta neschimbat ca şi mai înainte?

A, ba nu! Din loc în loc, câte o ramură se îngălbenise şi, când bătea vântul, s-auzea din partea bolnavă un geamăt surd. Rândunica îl asculta pătrunsă de o amară durere, căci ştia dânsa bine că la un voinic de seama tovarăşului ei, plânsul nu e glumă. Şi nu mai putea să doarmă noaptea, de grijă…

Toamna plecă, slăbită, cu inima strânsă. D-abia se încumetă să treacă marea pe aripile unui cocor milos. S-a îmbolnăvit; a zăcut toată iarna prin străini. S-a întors târziu, prin iunie, încinsă de dor. Intră în ţară noaptea.
Nu vru să mâie nicăieri. Aripile îi dădeau un imbold neînţeles. Parcă era vrăjită. Zbura ca în vis, despicând aerul în dungi mari, undulate.

Din depărtare cunoscu locul. O lumină neobişnuită din partea aceea. Se-nfioră până în creştet şi se opri pe crucea unei biserici, ca să se dezmeticească, să înţeleagă. Şi înţelese.

Ardea ruina; ardea şi bradul. Fumul de la ruină se ţinea greoi lângă pământ. Bradul însă pâlpâia în limbi de foc şi arunca scântei în văzduh, la înălţimi ameţitoare. Crescuse nespus de frumos – mândru şi uriaş cum nu-l văzuse dânsa niciodată, cu fruntea atingând cerul.

Înviorată de măreţia priveliştii, îşi adună puterile şi-şi porni zborul nebuneşte spre dogoarea focului. Dar el tot mai simţea. O cunoscu şi o îmbărbătă cu hotărâre:
„Nu-ţi fie frică. Ia calea fumului şi a scânteilor”, părea a-i zice.

Ea se supuse şi se-nălţă la stele; apoi pluti spre miazănoapte şi se lăsă aiurită în munţii cu brazi. Era nebună de durere. Dar, tocmai pentru că era nebună, ciripitul ei fu mai frumos ca totdeauna.

Codrul o ascultă, cântând povestea bradului pribeag, cu duioşie, cu amărăciuni de ciripire, până-n zori.

RĂZBUNARE

Virgil, deşi băiat de colonel, nu era nicidecum mândru cu vecinul său Radu. Dimpotrivă, îl chema la jocurile lui, îi arăta jucăriile ce primea adesea de la rude, împărţea cu el bomboanele şi prăjiturile cu care pleca pe ascuns de la masă. Tatăl lui Radu era căpitan, totuşi venea adesea pe la colonel. Acesta, la rândul lui, se ducea pe la căpitan. Într-un cuvânt erau vecini şi buni prieteni.

Colonelul iubea mult pe Virgil, mai ales că-l avea numai pe el; şi prinsese dragoste şi de Radu, pentru că-l vedea dând multe probe de deşteptăciune, adeseori chiar mustrând pe Virgil pentru unele greşeli prea de neiertat ce făcea.

Căpitanul, mai sărac, avea mulţi copii, şi oricât ar fi ţinut la dânşii, tot nu putea să-şi arate până într-atât iubirea, cum făcea colonelul.

De aceea, de alte mijloace era silit să se slujească bietul căpitan pentru ca să aducă disciplină într-un „aşa balamuc", cum îl numea el. Radu era cel mai mare băiat al lui; împlinise zece ani, învăţa bine, era deştept, însă foarte neascultător. La şcoală era totdeauna cel dintâi pe lista nesupuşilor. El şi cu Virgil erau născocitorii celor mai multe şi mai neînchipuite nebunii din toată şcoala. Uneori însuşi profesorul râdea, minunându-se de unde le trăsnea prin cap atâtea. Dar când lucrurile mergeau prea departe, pierzând răbdarea, bietul dascăl scria şi colonelului şi căpitanului, că s-a luat de gânduri cu aşa neastâmpăraţi.

Colonelul, fie dintr-o dragoste prea mare pentru fiul său, fie că ştia că în schimb copilul se sileşte la carte, sta mai nepăsător şi trimitea pe căpitan să potolească el lucrurile. Şi căpitanul le potolea frumos, căci, pe lângă

urechile ce-i trăgea lui „Răduţu" acasă, apoi se mai ducea şi la şcoală, şi-l făcea de râs în faţa clasei:

- Domnule profesor, zicea el, te rog din suflet, dacă e vinovat, pedepseşte-l cât mai aspru, că eu nu mă supăr. E coşcogea-mi-te băiatul; să-şi bage minţile-n cap altădată…

Şi numai bietul Radu ştia ce pedepse urmau apoi, cu învoirea tatălui său… De aceea începuse să se uite cam urât şi să simtă nişte fiori cam nu ştiu cum prin sân, când îi auzea sabia zăngănind în depărtare.

Apoi, seara, se ducea la Virgil, şi amândoi se plângeau în grădină de pedepsele îndurate peste zi.

- Ei, îţi plăcu, Radule, ce fel de om e tatăl tău? Auzi ce vorbe: „Pedepseşte-l, că eu nu mă supăr!... Să-şi bage minţile-n cap!!..." Zău, oricum, dar tata nu e aşa.

Nu mult după aceasta, prietenia căpitanului cu colonelul încetă deodată, din pricina unor neînţelegeri de la cazarmă. Aşa e la armată… şi colonelul îl pedepsi cu închisoarea.

Seara, când se-ntoarseră acasă, fiecare se gândi în parte că legile milităreşti sunt uneori prea aspre, încât se ating până şi de sentimentul cel mai sfânt: de prietenie. Colonelul avea inimă bună; însă mândria îl opri să cheme pe căpitan la dânsul, să-i spună că-l iartă. Dar căpitanul, ca mai mic, sfătuit apoi şi de soţia sa, nu întârzie nici o clipă; merse la colonel acasă şi ceru voie să-i vorbească.

Colonelul era în grădină. Sta sub un umbrar de zorele, bând cafeaua, pe când Virgil şi Radu, nedespărţiţii de totdeauna, se jucau pe lângă dânsul, şi cu glumele lor îl făceau să râdă. Deodată, amândoi copiii tăcură, mai ales Radu, care se posomorî, căci auzise cunoscutul zăngănit de sabie.

Căpitanul se opri în faţa colonelului, şi într-o poziţie militărească, aştepta ordinele lui. Copiii se uitau miraţi, fără să înţeleagă.

- Ce e, domnule căpitan? întrebă colonelul.

- Domnule colonel, vin să-mi cer iertare. Îmi recunosc greşeala şi-mi pare rău de cele întâmplate.

Căpitanul era foarte mişcat. Glasul îi tremura.

Colonelul văzuse aceasta, şi hotărât de mai înainte să-l ierte, pentru a da lucrurilor un aer mai vesel, se-ntoarse către copii, care se uitau uimiţi, şi întrebă zâmbind pe Radu:

- Ce zici tu, Radule, să iert pe tatăl tău?

Atunci Radu, cu un sânge rece care-l prinse de minune, se-ncruntă puţin, puse o mână pe umărul lui Virgil, şi zise cu un ton alintat:

- Domnule colonel, dacă e vinovat, pedepsiţi-l, că eu nu mă supăr. E coşcogea-mi-te omul. Să-şi bage minţile-n cap altădată…

LA TUŞA ZINA

Ajunsese o adevărată patimă să plecăm din Bucureşti vara, undeva, la aer. De cum ne da vacanţă, mama începea pregătirile de plecare. În anul acela, tată-meu, mai greoi, ar fi vrut să stea acasă în tihnă, să-şi citească dimineaţa gazetele, să se ducă la ceas fix la slujbă, iar seara, pe răcoare, să-l aştepte masa albă şi rotundă pusă în chioşc, cu răcitorul lângă scaun, cu sticla de borviz scoţând gâtul vesel dintre bulgării de gheaţă, cu dopul nou şi curat ca mâna unui bogătaş darnic, spre care ochiul săracului năzuieşte plin de lăcomie şi de nădejde.

- Ce? Iar plecăm la puricii ţăranilor din Rucăr? Nu te-ai mai săturat, Polixenio dragă, de pui scumpi şi de grohăit de porci? Ce-ar fi, adică, dacă am sta şi noi odată să vedem cum e vara la Bucureşti?...

Mama se încrunta, cosând de foc la balotul cu saltele.

- Se vede că nu eşti zdravăn, omule. Dar te-ai uitat tu la copilaşi? I-ai văzut că sunt străvezii ca nişte iasme? Ce, vrei să ne ofticăm cu orice preţ aici?

- Năluciri, Polixenio dragă. Ţi se pare ţie… Uită-te la sor'mea Zina şi la bărbat'su: când au părăsit creştinii ăştia vreodată Bucureştii? Şi-i văd – slavă Domnului – sănătoşi, zdraveni şi graşi ca pepenii.

E drept că pentru mama şi mai ales pentru noi, copiii, sănătatea ăstor doi bătrâni era o taină care ne minuna.

Ne obişnuisem să credem că o vară în oraş înseamnă moarte sigură; că începând de la iulie până la septembrie, aerul de acasă începe să ascundă otrăvuri înăbuşitoare şi poate prin vreo minune cerească să mai

scape cineva cu zile şi s-apuce toamna. De câte ori citeam în gazete nume de oameni care se prăpădeau în iulie şi august în Bucureşti, ni se făcea o milă nespusă şi ne ziceam: dacă veneau la munte, ar fi scăpat.

Nenea Iancu şi tuşa Zina erau fără îndoială cei mai chinuiţi martiri ai lui Cuptor, din toată lumea.

Tuşa Zina era o soră mai mare a tatii. Rămasă orfană de mică, a stat nedespărţită de unicul ei frate. Când tata s-a însurat, a adus-o de zestre mamei şi le-a prins bine, fiindcă era îndemânatecă şi pricepută la toate: făcea şi pe doctorul, şi pe moaşa, şi pe bucătăreasa, şi pe cucoana, la nevoie. Mai toţi fraţii şi surorile mele au crescut sub îngrijirea ei. Numai eu nu. Când am venit pe lume, tuşa Zina era de opt ani măritată cu nenea Iancu.

Îl cunoscuse tata la nişte alegeri, i s-a părut creştin cum se cade şi, fără să mai stea pe gânduri, l-a făcut cumnat. Dar şi el s-a simţit mândru că ia fată de familie. Şi s-a purtat totdeauna ca un înger cu Zina lui.

Era proprietar departe, peste cheiul Dâmboviţei, într-o stradă dinspre Mitropolie. Atât avea: casa. Şi mai avea şi slujbă câteodată, când şeful de culoare, domnul Ruse, venea cu partidul lui la putere. Atunci nenea Iancu era numit ori controlor la pescărie, ori inspector la abator şi de aceea sta bine şi cu măcelarii şi cu pescarii, lucru care-i prindea de minune în timp de opoziţie, când tot putea să aducă în jurnal acasă o bucată de carne de tocat, căci tuşa Zina era artistă în chiftele. În zilele de slujbă – se înţelege – nu mai ieşea din muşchiuri fripte – nici el, nici domnul Ruse – şi din icre de crap.

Când m-am făcut mai mare şi am deschis bine ochii, mi s-a părut casa lor o comoară de linişte şi de bunătate. Erau singuri, fără copii, şi aveau în mijlocul curţii un gutui gârbov, care m-a făcut să cunosc întâia oară pe lume fericirea.

Când mă trimetea mama la ei, în după prânzurile arămii de toamnă, îmi luam într-adins pardesiul, chiar dacă era cald, ca să am la îndemână destule buzunare, unde să-mi pun gutuile. Pe cea mai mare o mângâiam tot drumul

cu palma, ştergându-i binişor puful ruginiu de pe deasupra, ca să scot mai la iveală auriul pieliţei şi să sorb mai cu poftă mireasma toamnei, pe care o ascundea tainic în carnea ei gustoasă.

Când ziceam tuşa Zina şi nenea Iancu, ziceam parcă şi gutuiul din mijlocul curţii. Într-un târziu, când am început să văd mai desluşit lucrurile şi oamenii, am înţeles că îndurau amândoi lipsuri mari. Răbdarea lor era proverbială la noi în casă. Mama le trimitea din când în când, mai ales prin mine, câte un pachet cu zahăr şi cafea, câte o cutie cu tutun şi chiar parale, dar nu atâtea cât să-i îndestuleze. Nu se plângeau însă niciodată. Ea era mereu cu zâmbetul pe buze şi ierta toate şi pe toţi. El, cam scump la vorbă, dar totdeauna glumeţ.

Tocmai pe la mijlocul vacanţei, când ne săturasem de răcoarea serilor înstelate, de miros de iarbă cosită şi de pajiştile smălţate cu flori luminoase din jurul Rucărului, mama şi-aduse într-o dimineaţă aminte de ei. Visase pe tuşa Zina bolnavă şi simţea remuşcări:

- Bieţii oameni, nu le-am mai trimis nimic de la Paşti. Cu graba plecatului, i-am uitat. Dumnezeu ştie cât vor fi de necăjiţi, ce-o mai fi cu ei, cum or mai lupta cu nevoile. Să am aripi, aş zbura să le duc de aici un coş cu ouă, unt şi ceva bani. De ce nu te duci tu, Mişule?

Atât aşteptam, să văd cu ochii mei minunea, să-i văd ce fac ei în toiul lui iulie, dacă trăiesc, dacă respiră, dacă mai pot mânca şi dormi tot ca în lunile celelalte. Şi apoi îmi era şi dor de o călătorie cu trenul pe socoteala părinţilor.

A doua zi, pe la trei după prânz, străbăteam Bucureştii cu tramvaiul spre strada 11 Iunie, ţinând cu îngrijire pe bancă, lângă mine, un pachet cât toate zilele, cusut de mama în pânză de sac.

Apoi, am luat-o pe jos prin străzile pavate cu pietre de râu, când lătăreţe, când ascuţite, toate încinse sub bătaia soarelui, care parcă îşi întinsese buzele până la pământ, ca să muşte lăcomeşte din zidul caselor, din ulucile grădinilor, din praful străzii. Simţeam cum se topeşte

pământul sub focul lui ameţitor de fierbinte.

Am găsit pe nenea Iancu stând pe pragul uşii, la umbra casei. Era într-o cămaşă ţărănească cu flori roşii, lungă până la pământ. Parcă-l văd cu gazeta în mână, cu mustăţile subţiri, drepte şi cănite, cu un chip ca al Domnilor români de demult, cu ochii obosiţi – nu ştiu dacă de supărări sau de căldură – zâmbind amar, fără să se ridice când am intrat pe poartă:

- He, he, de unde răsărişi, ştrengarule?... Zino, uite Mişu!

Tuşa Zina scoase capul pe uşa bucătăriei:

- Tu eşti, Mişule? Ce minune! Stai că mi se arde cafeaua. Vin acum.

Se auzea învârtindu-se prăjitoarea, îngânată de glasul leneş al unui negustor cu haine vechi, care se apropia din ce în ce pe ulicioara îngustă şi pustie.

Şezui pe un scaun liber în faţa lui nenea Iancu. Urmă o ploaie de întrebări: cum e la Rucăr, cum ne vine să ne cărăm cu căţel şi purcel aşa departe. Apoi:

- Dar tu în ce clasă treci acum? Ori ai rămas repetent?

- Nene Iancule, mă insulţi.

De câte ori mă vedea, trebuia să mă întrebe de câţi ani sunt şi în ce clasă trec. Întrebările lui mă făceau sficios, deşi el nu învăţase în vremea lui nicio clasă de gimnaziu, deşi ştiam că glumeşte.

- Uite, nene Iancule, trec în clasa a şaptea, dar de focul dumitale – ca să nu mă tot bănuieşti mereu că rămâi repetent – grozav aş dori să isprăvesc liceul odată. Să văd ce-ai să mai întrebi atunci.

- Atunci am să te întreb cum te porţi în lume, dacă eşti politicos, respectuos… De mine tot nu scapi.

- Nene Iancule, frumoasă grădină ai făcut anul acesta.

Într-adevăr, într-o curte de câţiva metri, închisă cum a dat Dumnezeu, cu uluci vechi, cârpite ici şi acolo, nenea Iancu izbutise să semene de toate: puţin porumb, care începea să lege, apoi floarea soarelui pe aceeaşi brazdă cu călţunaşi şi nalbe învoalate amestecate cu mărar;

într-un colţişor, zece verze păzite de un şir de garoafe pestriţe, la rând cu nişte tărtăcuţe coapte şi câteva fire de ceapă verde. Pe deasupra tuturora, stăpânea gutuiul, ca un cioban îmbătrânit, care abia îşi mai ducea turma. O boltă pitică cu razachie roşie ţinea adăpost, din partea străzii. În boltă, printre struguri, sta atârnat un clopoţel nou de alarmă.

De câte ori vedeam grădina lui nenea Iancu, veşnic aceeaşi, deasă, veselă, verde şi mică, potrivită în micşorime doar cu casa, îmi răsărea în minte, fără voie, o carte de citire franţuzească, pe care o văzusem în copilărie la un văr al meu şi nu-mi ieşea din gând. Mă minuna grădina zugrăvită acolo cu vopseli multe şi vesele. Parcă era grădina lui nenea Iancu, numai că în locul gutuiului – acolo, în curte – sta un măr încărcat cu mere boiereşti, stacojii şi aprinse la faţă ca pătlăgelele.

Clopoţelul din boltă – am aflat de la tuşa Zina, fiindcă nenea Iancu nu vrea să-mi spună taina – era pus anume ca să gonească ciorile, când se cocea razachia. Nenea Iancu sta în odaie, după masă, culcat în pat, şi când vreo vrabie îndrăzneaţă se apropia, trăgea de sfoară, pe care o ţinea cu prevedere între degete; clopoţelul suna şi păsărica zbura îngrozită, ca să nu se mai întoarcă niciodată, la aşa boltă vrăjită, năbădăioasă.

- Frumoasă grădină, nene Iancule.

- Îţi place? Am să ţi-o las moştenire, dacă te vei purta frumos şi dacă te vei sili să nu…mai rămâi repetent şi s-ajungi inginer.

Pentru nenea Iancu, ingineria era o comoară pe care cuteza s-o vadă numai în vis.

Frunzele late ale porumbului începuseră să se încline spre noi în chip de salut. Gutuiul prinsese viaţă. Din stradă se ridicau nori de praf. Semne de furtună. Soarele pălea sub un început de negură. Un cocoş turcesc se suise pe coteţ, lungise gâtul să şi-l rupă şi cânta a vreme.

Se auzea tunând în depărtare.

Nişte picături mari, care se lăţeau căzând pe piatra din faţa pragului, ne siliră să intrăm în casă.

Văzduhul mirosea a cuptor nou, încins sub jeratic. Casa lui nenea Iancu avea numai o sală şi două încăperi, cum le zicea el: un salon la dreapta şi o cameră de culcare la stânga.

În salon era şi un pat de nuc, pentru musafiri şi o piculină în mijlocul patului.

Mi se spusese – dar nu credeam – că nenea Iancu cânta, în ceasurile rare de mulţumire, partea întâia din Valurile Dunării, care sub arta lui greşită semăna mai mult cu o manea turcească. Fulgerele se înteţeau.

Tuşa Zina veni înăuntru cu dulceaţă şi cafele.

Un trăsnet puternic zgudui casa. Eu sării de pe scaun. Mă simţeam aşa de străin în străduţa aceea cu case rare, aşa de fără adăpost în chiliuţa cu tavanul jos al tuşii Zinii, că vedeam primejdia la doi paşi.

Mă gândeam cu admiraţie şi râvnă la paratoner, minunata descoperire a lui Franklin, pe care o învăţasem de curând la fizică. Nenea Iancu păru că-mi ghiceşte gândul: mă luă de mână şi mă târî afară.

Am crezut că vrea să facă o glumă primejdioasă şi m-am împotrivit. Dar el se uită la mine atât de senin, că mă îmbărbătă.

- Nu-ţi e ruşine, şcolar mare de liceu, să fii aşa de fricos? Vino să-ţi arăt că la noi eşti mai în siguranţă decât la Rucărul vostru.

Şi mă duse în mijlocul curţii şi întinse mâna în sus, arătând spre acoperiş. Pentru întâia oară vedeam minunea: Pe coliba mică a lui nenea Iancu, se înălţa un paratoner în toată puterea cuvântului.

Am rămas împietrit de bucurie, care luă locul fricii. Mă duse iarăşi în casă şi-mi făcu destăinuiri. Şi el şi tuşa Zina au avut o singură teamă mare în viaţa lor: trăsnetul. Într-o primăvară, când avea slujbă şi-i încăpuse în mână un prisos de bani, dădu fuga la un meşter şi-şi făuri siguranţa şi liniştea întregii familii.

În salon se simţea un miros plăcut de flori de câmp şi de sulfină, care venea parcă dintr-o ladă ascunsă sub lâna grea a unei cergi lăţoase.

Am luat, de pe masa din mijloc, albumul. Tuşa Zina era o păstrătoare neîntrecută de lucruri vechi. În albumul ei văzui toată familia, de acum şi din alte vremuri. Poze, care la noi în casă nu se mai pomeneau, făceau podoaba albumului tuşii Zina. În el găseam pe Iaca – mama mamei – cu malacof, şi pe cap cu scufiţă, ca pruncii; pe nenea Chiriţă, un unchi răposat al tatii, purtând cioc după moda lui Cuza; pe nenea Ştefan, alt unchi dus de pe lume, împodobit cu două barbete, albe ca doi clăbuci groşi de săpun aruncaţi până în josul fălcilor; pe ţaţa Sofiţa cu un coc cât turnul Colţei pe cap; pe mine şi pe fraţii mei, când eram mici de un an, de doi, de cinci, de şapte, în cămaşă, cu rochiţă, cu pantaloni; pe tata în profil, pe mama „cabinet-portrait"; pe un văr al nostru Alexandru, ca elev la şcoala militară, făcând drepţi cu chipul cu pompon în mână.

Se apropia ceasul plecării. Afară se luminase şi se răcorise. Grădina lui nenea Iancu se silea să ne trimită înăuntru adieri de munte.

Unchiul şi mătuşa mă duseră până la poartă.

- Să spui la Rucăr – îmi zise nenea Iancu – că şi noi trăim la aer curat aici. Ni-l trimite Dumnezeu, când se îndură, pe colo…

Şi-mi îndrumă privirea spre împărăţia norilor.

Atunci văzui din nou paratonerul, apoi gutuiul, porumbul, garoafele, bolta cu clopoţel, mă uitai la cămaşa cu flori vişinii a lui nenea Iancu şi pricepui rostul vorbelor, cu care tata vrea să ne îndemne să nu mai plecăm vara din Bucureşti:

- Uită-te la sora mea Zina şi la bărbat'su. Când au părăsit creştinii ăştia vreodată Bucureştii?... Şi-i văd – slavă Domnului – sănătoşi tun, zdraveni şi graşi ca pepenii.

VOICU

Copiii s-au ascuns de frica jandarmilor; nouă diavoli mititei, altădată neastâmpăraţi şi veseli, tremură acum în fundul magaziei, ascunşi după albie.

Pe prispă, omul legii scrie, scrie într-una. Lângă el, cu braţele în jos, cu ochii pierduţi pe hârtia tribunalului, stăpânul casei, Radu, se uită cum i se duce avutul pentru datorie. La o parte, băiatul lui mai mare, dus pe gânduri, se joacă în neştire cu degetele printre firimiturile de mămăligă de pe o masă; iar într-un colţ, rezemat de gard, cu căciula în mâini, cu gura jumătate deschisă, Voicu.

Îi e faţa întunecată, hainele zdrenţăroase, părul încâlcit şi nins de vremuri. Voicu e frate cu Radu. Traiul ciudat l-a sălbăticit, a făcut din el un neom. Iarnă şi vară, zi şi noapte – de o veşnicie – e acelaşi: tot desfăcut la piept, tot în bordeiul din pădure, numai cu văcuţa, singura lui avere, unica lui patimă: aşa l-a pomenit satul. Nu bea rachiu moş Voicu; mănâncă din mila altora; vine în sat numai când îl răzbeşte foamea. Altfel nu-l dezlipeşti de lângă bordei.

- Cu ce trăieşti tu, Voicule?

Voicu râde prosteşte şi nu răspunde.

- Ţi-e dragă văcuţa?

Voicu râde înainte; clipeşte din ochi şi clatină din cap, în semn că da.

- Cum o cheamă?

De astă dată, răspunde printre dinţi, sfios.

- Sâmbotina…

Atâta zice şi nu mai poate de ruşine; îşi tot suceşte vârful rupt al opincii şi nu-şi mai ia ochii din pământ.

Aşa e cu toţi: un copil îmbătrânit. E de cinzeci de

ani şi pare mai tânăr. Nu s-a supărat şi n-a plâns niciodată; dar nici n-a cunoscut altfel de viaţă. Pe jumătate sălbatic, pierdut printre copacii pădurii, veşnic martor la schimbul vremii, Voicu a îndurat, mai mult decât toţi, arşiţa soarelui şi biciuiala crivăţului. Fără să se întrebe de unde vin atâtea minuni, le-a văzut repetându-de şi nu i s-a urât; s-a mulţumit să se închine când fulgeră şi să-şi ducă vaca la adăpost când plouă.

- Tot mai trăieşti, Voicule? Ţi-e dragă văcuţa?

Lui Voicu trebuie să-i strigi tare; nu că e surd, dar aşa l-a obişnuit lumea; iar el atâta ştie: să râdă şi să tacă, sau ruşinos ca un flăcău prostuţ, să-şi ducă un picior înainte şi să se uite ţintă la opincă, la vârful ei înflorit de rupturi. S-a tot încercat bietul frate-său, să facă din el ceva, să-l pună la muncă, să-l aibă ajutor. Dar, vorba lui Radu: „Voicu, şi om de înţeles! Păcat că mai face umbră pământului, păcat că-i zice şi lui om".

Sărbătoarea, dacă rătăceşte din greşeală pe la horă, se face în jurul lui Voicu o roată de flăcăi, fete şi copii: nea Voicu în sus, nea Voicu în jos! Unul îl trage de zdreanţa unei mâneci, altul de alta. Când a scăpat, buimăcit, se ducea glonţ la vacă, mai rupt, mai hărtănit ca înainte. De oboseală, suflă din greu şi deşi găseşte vaca întinsă jos, se culcă la capul ei, mângâindu-i coama, dus pe gânduri, tocmai ca un om care cugetă.

Acum a auzit că-l vinde pe Radu şi-l lasă pe drumuri cu fată mare şi nouă copii. Şi a venit să se uite şi el. Cu cât sta mai deoparte, cu atât crede că visează. Portărelul, încruntat, scriind; trei jandarmi de o parte, smirna… Voicu râde la ei, în neştire.

Din casă, printre perdele, cumnată-sa, Maria, îi face semne de mustrare şi-l cheamă înăuntru „nu cumva să supere cu vreo prostie pe domnul portărel". Dar el nu vrea să vadă, nu vrea să audă. A încremenit cu codrul de mămăligă în sân. Stă şi aşteaptă.

Portărelul a sfârşit; pleacă. În dreptul gardului vede pe Voicu. Îl cunoaşte:

- Ce e, moş Voicule? Tot pe aici?

Şi-i dă câţiva gologani.

Dar Voicu se-nspăimântă, zvârle banii, răcneşte şi o rupe la fugă. Într-un suflet e la văcuţă. Sâmbotina e în coşar, tihnită, rumegând alene. Când îl vede, întoarce capul şi-l prelinge cu căutătura blajină a ochilor.

- Stăpânu-meu – parcă şi-ar zice. Şi-şi vede înainte de mâncare.

Voicu, însă, e grăbit; geme, tremură şi dă din colţ în colţ. Îşi scoate cămaşa, o sfâşie la piept, la mâneci; o preface în perdea şi înveleşte cu ea şi-şi ascunde, cât poate mai bine, odorul. Adună aşchii, rădăcini, iarbă smulsă, gloduri de pământ şi le îngrămădeşte în dreptul uşii. Apoi, pe jumătate despuiat, stă de strajă cu un bolovan în mâna stângă şi cu o grămăjuie de încă cinci la picioare. Se uită spre potecă şi i se pare că vine portărelul.

Tot duhul blândeţii i se suie în faţă. Se gudură ca un câine. Glasul îi e mai mult un fluierat.

Cerşetor, năpăstuit de lume!

- Nu, nu, nu e aici Sâmbotina!

Şi când zice „nu”, îşi clatină toată mâna dreaptă cu un deget în sus; semn că nu.

- S-a duuus…

Şi când zice „s-a dus”, zice din inimă, cu ochii sticlind încolo, departe, cât îşi poate cineva închipui mai departe.

NOIEMBRIE

Chiciură pe ramuri ca la Bobotează. S-au prins pe uluci mărgele sclipitoare; parcă – peste – noapte s-ar fi jucat o sută de păienjeni de gheată, năzdrăvani, vioi şi meşteri. Gardul din fund s-a şters în fumul ceţii; deasupra lui, pluteşte în aer, cu nişte braţe îngrijorate, spunând tovarăşilor: „Luaţi seama! în urma mea se cerne veşnicia, pustiul fără margini".

Şi n-a nins încă. Dar pietrişul, pe poteci, dă în alb. A presărat ceaţa pretutindeni un praf de argint, ca în zilele de sărbătoare.

Între doi vişini cu lemnul vioriu, stă gătit, ca un pom de Crăciun, un brad tânăr cu faţa mohorâtă. Râd de el copăceii goi, îngrămădiţi în pâlcuri, în rondurile înţepenite, pe când mintea lor nevinovată năzuieşte sfios prin zarea închisă, spre arşiţa lui iulie, la nămiezile scăldate-n aur şi în petale.

Prin portiţa uitată deschisă, se vede o latură a casei, în bătaia trandafirie a amurgului. Două tulpini de glicină – paznicii de la intrare – s-au atârnat de acoperişul marchizei, ca două frânghii destrămate. Chipul lor iese şi mai ofilit dintre cercevelele ferestrelor, vopsite proaspăt cu verde. Nici casa popii nu şi-a pus atâta verde pe pânza albă a zidului.

Se simte zăpada anului nou, undeva pe aproape. Aleargă în văzduh o bucurie mută de copil, şi-un dor de daruri.

Faptele se topesc şi ele în fundul ceţii, ca într-un basm. Şi totuşi…

A fost odată o noapte de iarnă, cu jăratic mult aprins, ca ochiul de ciclop, undeva în fundul unei sobe

albe ca cearşaful. Afară, lună ca ziua, ger şi zăpadă bogată-n fel de fel de pietre scumpe. Trei băieţi mici şi-un pisoi mare se joacă în plapumă la căldură. Trece vicleimul. Întâiul vicleim!

Fug la fereastră! S-a răsturnat ceaşca cu lapte. Şterg de zor cu un colţ de la cămaşă, suflu, aburesc şi iar şterg florile de gheaţă de pe geam.

Da, au zărit şi s-au cutremurat. O ceaţă de făpturi din altă lume; cu rochii portocalii şi chivere cât toate zilele, ducând un felinar mare, cântând o rugăciune străină, iar după ei, moşul – bătrân nebun – cu o barbă încâlcită, cu o căciulă ţuguiată, de miel alb, cu o măciucă în mână, ucigaşul!... A, uite, i-a văzut şi sare la geam făcând: „haţ!"

Hii.. într-o clipă sunt toţi sub o plapumă. Şi pisoiul cu ei. Câteşipatru… Şi cum le bate inima!

Deasupra patului, în perete, într-o ramă ruginită, - agăţată de ani - o iarnă la munte. Pe o movilă, casa pădurarului. O fată cu şorţ, scurt, în prag. La dreapta, o turlă de biserică, ascuţită ca o săgeată, ieşind dintr-o curmătură de deal. Apoi, brazi nenumăraţi. Şi-un vânător tirolez, stând smirnă, cu puşca pe umăr, lângă un câine gras cu coada scurtă şi cu un bot ascuţit ca un cioc de pasăre. Peste tot troieni de zăpadă şi-n fund munţii albaştri…

Crâmpei de vis tremurător şi străveziu ca zarea, răsărit din clipele îndepărtate ale vremii lăsată mult în urmă…

Acum, o singură putere e stăpână: ceaţa. Sub apărarea ei, haosul se-ntinde ca sub creştetul înalt al muntelui.

Se-ntunecă. Felinarul de la stradă arde cu o flacără speriată, roşind aburii, ca o văpaie. Casele vecinilor arată feţe nesigure de ziduri sau trimit câte o licărire tihnită prin vreun ochi de geam.

Nu ştiu ce mândrie ascunsă aduce uneori cu ea, ceaţa. Când se aşterne liniştită şi uşoară pe pământ, schimbă aşezările omeneşti în visuri frumoase şi le duce pe alte tărâmuri. Grădina creşte, ca prin minune, se-

ntinde… Se apropie pe neaşteptate viaţa unui oraş mare. Câţiva paşi – desigur – şi iată un bulevard larg, cu lume grăbită; un teatru măreţ; mai încolo poduri luminoase, peste un râu lat, cu apa tulbure…

Pe spetezele rare ale bolţii de viţă, dorm cinci curcani albi, ca nişte nuferi înfloriţi acolo, în noiembrie.

E zi de lucru, dar s-a lăsat atâta chiciură pe ramuri…ca la Bobotează. A presărat ceaţa peste toate atâta praf de argint… Adie de pretutindeni veselia rece a sărbătorilor de iarnă, pietre credincioase ale trecutului care nu se mai întoarce.

SĂPTĂMÂNA MARE

Cum zboară zilele vacanţei! Grămezi de nori, albi, uriaşi, suie grăbit şi tainic în drumul Paştelui. De pe pământ, flori de cais, fărâmiturile primăverii, înşirate pe ramuri, li se închină cu smerenie.

Ferestrele de la case parcă s-au înţeles: îşi întind braţele fără sfială de-a lungul străzii, cât vezi cu ochii, cele mari spre cele mici, cele cu ciurciuvele rupte spre cele vopsite de curând. Din odăi năpădeşte spre trotuare miros de terebetină şi aburi de mazăre fiartă… În prăvăliile cu lumânări roieşte lumea ca un viespar. Aerul îmbălsămat de ceară aduce aminte de stupi, de flori, de livezi îndepărtate. Gem mescioarele de turte, de păhărele, de raţe albe, de portocale purpurii, de miezuri de pepene verde cu seminţe negre.

A, miezul de pepene verde!... Amurgul tăcut apropie, prin limba clopotelor triste, cerul de pământ, sub vraja patimilor Domnului.

Noaptea, străzile sunt mai pustii ca altădată. Mugurii castanilor se deschid la întuneric, pe furiş, în aerul încropit al grădinilor.

Un zgomot de zaruri, un mârâit de căţei întărâtaţi, râsete înfundate de copii îmbătaţi de gândul Paştelui, se desluşesc tot mai mult la o răspântie, dintr-o casă mică, dar bătrână.

Vineri, hainele noi, curate, sunt vesele ca lumina primăverii. Cine e cuminte merge la biserică, trece pe sub sfânta masă – comoara cu zambile şi cu sfeşnice înflorate, - şi Dumnezeu îi iartă greşelile. Soarele de după amiază pătrunde în fund, la altar, tainic ca niciodată. Sub stăpânirea lui se lămuresc lespezile late, stranele bătrâne,

prapurele roase sclipind de curăţenie. Prin curţi mari cu case scunde trec ca în vis dinspre bucătărie tăvi de aramă vârfuite cu ouă roşii ca bujorul.

În toiul nopţii, zidul bisericilor se aprinde pe dinafară ca un rug, înălţând slavă cu pâlpâiri de flăcări şi plâns de clopot spre cerul înnorat şi tainic.

Cartea mâhnirii îşi deschide uşor întâia foaie şi ochii nevinovaţi care n-au cunoscut-o încă ameţesc sub farmecul vorbei mâine, scrisă în văzduh cu pietre scumpe, parcă.

TUDOR

Pe timpul războiului din 1877, într-un sat bulgăresc, românii prefăcuseră sala mare a primăriei, în spital pentru răniţi. Încăpuseră vreo 10 paturi, toate pline. Sărmanii răniţi scoteau gemete de durere ziua şi noaptea. Doctorul îi îngrijea ca un părinte, iar Regina, supranumită cu drept cuvânt mama răniţilor, trecuse şi pe la dânşii, îi mângâiase şi le alinase din suferinţă, cercetându-le şi legându-le rănile cu propria ei mână.

Într-o dimineaţă sosi maiorul. Era şi el rănit. Avea braţul stâng legat şi faţa galbenă, ceea ce dovedea că pierduse mult sânge. Toţi răniţii erau din batalionul lui. Cu toţii luptaseră la luarea fortăreţei. Când îşi văzură şeful, obrazul lor se îmbujoră deodată.

Maiorul îi cercetă pe rând. El avea pentru fiecare vorbe dulci de mângâiere. Nu-i mai scotea din „Băieţii mei", „Copiii mei" sau „Dragii mei tovarăşi"! Era bun la suflet, tot atât pe cât era de viteaz la luptă.

Ochii lui căutau cu nerăbdare pe cineva: era sergentul Tudor, care ţinuse drapelul şi despre care se zicea că murise.

-Unde e Tudor al meu?, întrebă maiorul.

-Sunt aici, să trăiţi, domule maior!

Era tocmai în fundul sălii, lângă o fereastră.

Maiorul merse drept la el.

-Ei, Tudore, cum ai scăpat cu viaţă?

-Bine, domnule maior, ca omul cu noroc.

Ochii lui râdeau, dar odată cu râsul aruncau şi săgeţi de durere. Atunci sergentul sanitar desfăcu plapuma: sărmanul Tudor avea amândouă picioarele retezate.

Maiorul se uită mai întâi înfiorat. Dar îndată luă

poziţia militărească, îşi îndreptă chipiul şi salută cu respect pe sergent.

Tudor îi zise mirat:

- De ce faceţi aceasta, domnule Maior? Dumneavoastră sunteţi ofiţer şi eu de-abia un sergent.

- Nu-i aşa, dragul meu, răspunsese maiorul. Atât eu cât şi ceilalţi, care suntem numai uşor răniţi la umăr, la cap, la mână, suntem cu toţii nişte bravi. Tu, însă, ai apărat drapelul, ai pierdut amândouă picioarele, ai căzut, dar tot nu te-ai dat învins şi n-ai pierdut din mâini onoarea patriei.

Tu eşti mai mult decât un brav, tu eşti un erou, şi în faţa eroilor ţării trebuie să ne plecăm toţii cu respect.

Şi, salutând încă odată, maiorul plecă tăcut, cu ochii scăldaţi în lacrimi.

PRIETENIE

Soarele arde şi nisipul ţărmului încins de arşiţă dogoreşte ca un cuptor. Dinspre mare vine o adiere caldă; apa, cutată în mii de unde, îndesite la orizont, pare stăpânită de liniştea şi de zăduful din aer.

În sus de ţărm, dinspre câmpie, se aude un zbârnâit neîntrerupt. Cântecul câmpului în nămiezile calde. Pe lângă luciul apei, păsări albe zboară, îşi răcoresc din fugă aripile-n mare şi pier în depărtări.

Aerul arde; ai crede că i-ar fi peste putinţă cuiva să rătăcească pe ţărm acum; totuşi, la umbra unei stânci din mal, doi copii stau în taină de vorbă. Ionel şi Vintilă, prieteni nedespărţiţi.

Părinţii lui Ionel plecau în seara aceea la Bucureşti, şi ei, buni tovarăşi, veneau să mai vadă încă o dată, împreună, ţărmul unde legaseră pentru întâia oară prietenia.

Vintilă nu era din Bucureşti. Cine ştie – dar – când aveau să se mai revadă?

- Să ne scriem mereu.

- Voi avea să-ţi spun multe de la Bucureşti…

- Şi eu din Roman.

Apoi tac multă vreme şi-şi pierd privirea în depărtate, unde căldura tremură ca o ceaţă transparentă şi uşoară.

- Sunt trist, Ionel, că mă laşi singur. Ce rău lucru pentru tatăl tău că e slujbaş şi are concediu cu zile numărate.

- Ştiu, Vintilă, e mai bine cu proprietăţi, cum aveţi voi. De câte ori nu l-am auzit pe tata oftând de dorul de a fi moşier! Dacă nu poate? Eu când voi fi mare, asta am să

mă fac: să am casele mele la ţară, trăsura mea cu patru cai, să plec când vreau, să mă plimb după dorinţă; să nu mai am grijă nici de profesor, nici de examene, cum am acum, dar nici de şefi şi de slujbă, cum are tata.

- Vezi, Ionel, fiecare cu gustul lui; mi-e urât să fiu slujbaş, dar nici proprietar nu-mi place. Mie mi-e dragă călătoria. Să vad ţări depărtate şi să străbat mai ales marea. Eu, Ionel, mă fac marinar, şi să vezi că aşa o să fie.

- Dar n-o să-ţi fie dor de ai tăi?

- Mă voi obişnui.

- Crezi tu, Vintilă, că n-ai să-ţi schimbi părerea?

- Eu? Sunt sigur. Marea mă ispiteşte. Dar tu?

- Mai mult ca hotărât, câmpiile-mi sunt dragi cum nu-ţi închipui. Numai Dumnezeu să-mi ajute.

- Oricum ar fi, Ionel, prietenia noastră să rămână.

- Eu jur, Vintilă.

- Şi eu.

Îşi dădură mâna şi-şi jurară să nu se uite niciodată. Cuminţi ca doi bătrâni, legau în locul acela singuratic o frumoasă prietenie în viitor, cei doi: proprietarul şi marinarul.

Soarele ardea şi nisipul ţărmului, încins de arşiţă, dogorea ca un cuptor… Dinspre mare vine o adiere caldă; apa cutată în mii de unde, îndesite la orizont, pare stăpânită de liniştea şi de zăduful din aer.

În sus de ţărm, dinspre câmpie, se aude un zbârnâit neîntrerupt de insecte: cântecul câmpului în nămiezile calde. Pe lângă luciul apei, păsări albe zboară, îşi răcoresc din fugă aripile-n mare şi pier în depărtări…

……

În depărtări pieriră anii, trecând pe nesimţite, şi cei doi prieteni se întâlniră odată oameni mari. Visul li se împlinise. Fiecare luptase cu necazuri, cu greutăţi mari, ca să ajungă la ţinta dorită. Şi întâmplarea făcu să se revadă în acelaşi loc, pe malul mării, unde se despărţiseră, odată, copii.

Îşi povestiră unul altuia luptele vieţii prin care au trebuit să treacă. Ionel era un proprietar dezgustat; Vintilă

un marinar obosit.

- Parcă aş merge cu tine pe mări, să rătăcesc aşa în lume, zise Ionel. Ţarinile, grâul şi grijile câmpului nu mă mai încântă. Vezi? Eu trebuia să fiu pe oceane în locul tău.

- O, cum se vede că nu ştii ce vrei, că n-ai simţit niciodată dorul ţărmului, răspunde Vintilă, dorul ce tencinge acolo, în sânul pustiului, când eşti numai între cer şi apă, acel dor necunoscut vouă, oamenilor pe uscat. Nu l-aş vrea nici duşmanilor. Aş da mult să fiu în locul tău!

- Vorbim cu păcat, zise Ionel. Omul e făcut să fie veşnic nemulţumit. Ce e mai frumos ca împlinirea speranţelor? Adu-ţi aminte: câţi ani sunt de când stam pe ţărmul acesta şi ne făuream visuri de fericire? Ce amintire sfântă! Ce zi frumoasă aceea! Eu văd bine: amândoi suntem înşelaţi în judecata noastră. Visurile ne-au fost mai mari decât ceea ce ne putea da realitatea, şi de aceea suntem nemulţumiţi. Câţi nu voi fi astăzi care să nu dorească să ajungă marinari sau moşieri? Şi câţi nu rămân cu dorinţa neîmplinită? Oare aceştia să fie mai nefericiţi ca noi?

- Nu, răspunse Vintilă; şi să-ţi spun de ce: visele cele mai frumoase nu trebuie ajunse.

- Pentru ce?

- Pentru că, în dorinţa noastră nebună de a le întrupa, ne aflăm în goană după ele; nu simţim nevoile vieţii şi avem întotdeauna un ideal de urmărit. Iar fericirea asta, m-am încredinţat, e păstrată numai unui soi de oameni: poeţilor.

- Atunci noi am fost nişte poeţi fără noroc.

- Da; poeţii adevăraţi sunt cei mai fericiţi; dorurile lor neîmplinite ne străbat inima şi ajung pentru noi idealuri. Noi, când ne-am pus în gând să fim ceea ce suntem, te asigur, am fost înşelaţi de dorul vreunui poet.

- Într-adevăr, mi-au plăcut întotdeauna pastelurile, doinele şi poeziile de câmp.

- Da; şi pe mine m-au fermecat cântecele de mare.

Cerul se înnorase şi marea agitată se spărgea în valuri tot mai mari. Cei doi prieteni nici nu văzură însă această schimbare. Dimpotrivă, în furtuna dezlănţuită

acum cu furie, era ceva din furtuna ce de demult le tulbura sufletele.
Se uitau fiecare în pământ, nu ştiau ce să mai zică, şi simţeau că durerea nu le-ar fi stins-o nici lacrimile.

REVEDEREA

În geamantănaşul lui de mână, câteva cărţi, câteva primeneli. Cu atât se ducea de vacanţă acasă, departe, în orăşelul pe care de atâtea ori îl visase în dormitor, ziua în clasă, în orele lungi de aritmetică sau germană.

Şi mai ales grădina! La dânsa-i rămânea gândul adesea, timp uitat. Caişii, duzii, corcoduşul uriaş din mijloc! Între ei îşi petrecuse copilăria, ca într-un rai, ca în vis. Când îl chemau la masă şi nu-l găseau nicăieri, el era, negreşit, ascuns, pe vreo cracă, în vreun pom. Acolo, în păienjenişul de verdeaţă, la umbră, pe când frunzele foşneau neastâmpărate în bătaia vântului, el tăia în linişte cu briceagul un fluier într-o ramură de salcie, un plişcoci într-un lemn de soc…

Şi acum, trenul îl redă acestor locuri sfinte, unde nădăjduieşte să găsească nestinse, încă, visurile lui de odinioară; căci nu e mult de atunci…

Pe câmp se ivesc, unul câte unul, locurile cunoscute din apropiere: crângul de la margine, gârla unde a făcut atâtea nebunii, cârdurile slobode de gâşte, cazărmile, grădina lui Sandu; aici se fac pregătiri pentru marele Paşte apropiat: scrânciobul e gătit de sărbătoare cu ramuri de brad; umbrela uriaşă a căluşeilor, îmbrăcată în dril nou.

Apoi trenul fluieră şi sălciile din preajma gării încep să se înşire întinerite, adiind a primăvară. Un miros îndepărtat de baltă-i cheamă ochii spre Dunăre - prietena lui dorită – care se zăreşte sclipind argintiu la lumina soarelui.

Toate acestea îl încântă, îi încălzesc sufletul. Pentru întâia oară a scăpat din mâinile străinilor, e redat căminului părintesc. Parcă s-a ascuns în inima lui şi plânge

pe furiş de bucurie.

Şi acum, când îl mângâie iarăşi sărutul mamei, acum, când atinge cu fericire velinţa veche aşternută pe patul lui ori se pierde în grădină printre merii înfloriţi, se întristează, sub ninsoarea trandafirie de petale, gândindu-se că vacanţa va pieri ca visul.

Nu mai sunt impresiile de odinioară. Copilul a îmbătrânit ca în basme – cu un veac. Scoate de la piept carnetul şi, pe bancă la umbră, ca un filosof cercetător, ia după natură cele dintâi note pentru compoziţia ce avea la română: „Revederea” .

DOUĂ DORINŢE

Tabloul se lumină deodată: soarele răsărise din mare, înroşind apa şi malurile. Copiii, cu mâinile pline de nisip, se opriră din joc. Răsăritul neaşteptat, măreţ, îi înmărmurise. Soarele era acum stăpân peste tot; în faţa lui, marea liniştită tremura în mii de unde… Sub jocul razelor, părea mai mică, mai blândă, mai sfioasă.

Umbre lungi pornind de la picioarele fiecăruia, se întindeau în depărtare pe ţărm.

Nespus de frumos, dar neînţeles!... Neînţeles, pentru că veselia, zgomotul de mai înainte, pierise. Toate erau acum absorbite de neînvinsa putere a naturii, putere careţi înalţă fără voie ochii la cer, şi te ţine câteva clipe sfinte, nemişcat, cu faţa rugătoare, cu gândul dus…

Pe lângă copii, era îngrijitoarea, o străină, o italiancă.

Cerul senin îi aminteşte, fără veste, cerul Italiei; marea noastră îi rechema Adriatica ţării sale.

Se juca gânditoare cu vârful umbreluţei pe nisip, lăsând urme de litere lunguieţe şi dese ca nişte araci.

Fetiţa cea mai mare se apropie de ea şi citi. Scrisese în limba ei: „Mi-e dor de patrie!”

Copila o privi în ochi, păru că-i înţelege dorul, şi o rugă blând să-i dea umbreluţa ca să scrie şi ea.

I se dădu, şi dânsa adăugă dedesubt:

„Mergem la cafea? Mi-e foame!!...”

CAISA

Toată clasa ieşea plină de voioşie; copiii, nerăbdători, se grăbeau să plece. În mai, ziua e mare şi, la patru, soarele e încă sus, liliacul străluceşte încă la razele lui de aur.

Numai doi elevi erau opriţi în seara aceea la arest până la şase: Teodor şi Dinu. Şi, de suspinele lor zgomotoase, clasa goală răsuna trist, cu atât mai trist cu cât frumuseţea zilei aceleia de vară chema la libertate, la joc, la veselie: şi toate acestea lui Teodor şi lui Dinu le erau acum oprite.

Fereastra era deschisă şi da tocmai în grădină, unde directorul se plimba încet, îngrijind de flori, de brazde şi de poteci. Un salcâm, înflorit foarte aproape de geam, îşi întindea ramurile ninse şi parfuma clasa din ce în ce mai bine, cu mirosul lui primăvăratec; câte o adiere uşoară de vânt trecea prin frunze, le da viaţa, şi, răcorind feţele aprinse ale celor doi osândiţi, părea că vrea să le aline plânsul, să astâmpere lacrimile lor de deznădejde.

O cheie răsună adânc în clanţa uşii; servitorul încuia clasa, care se schimbase acum, cu adevărat, în închisoare.

Şi ce întâmplare ciudată!... Teodor şi Dinu erau la cuţite: de o săptămână nu mai erau prieteni, nu mai vorbeau, tocmai ei, nedespărţiţii de până acum. Şi când te gândeşti că pricina certei fuse numai o caisă, o biată caisă crudă!... Teodor se suise pe un gard şi o luase din pom cu mare greutate şi cu pericolul de a fi văzut, prins şi… celelalte.

După atâtea jertfe, când se coborî, nu găsi cu cale să dea dintr-însa şi lui Dinu, care-l aştepta cu nerăbdare

jos; dimpotrivă, începu să-i facă în necaz.

Dinu, scos din răbdarea lui obişnuită şi din firea-i blajină, profită de un prilej mai nimerit, îi ia caisa şi fuge… Teodor după el; Dinu fuge şi mai tare, simte că nu mai poate alerga, că Teodor îl ajunge… Atunci, ia caisa şi o aruncă departe, peste un gard, într-o curte.

Caisa era pierdută…

Teodor, înfuriat peste măsură, mai puternic şi mai mare decât prietenul său, îl înhaţă de păr…

Trecuse o săptămână şi nici vorbă de împăcare: se ocoleau unul pe altul…

Acum, pentru întâia oară, arestul îi aducea iarăşi singuri faţă în faţă, îi făcea să simtă din nou nevoia de a se apropia în sfânta şi vechea lor prietenie.

Stau departe la cinci metri unul de altul: Teodor, tocmai în fundul clasei; Dinu în banca întâia. Îşi ţineau faţa ascunsă în mâini, adânciţi în gânduri ca nişte filosofi bătrâni.

A, cât e de greu curajul începutului!... La ce fapte mari nu s-ar deda cu el omenirea. Niciunul nu îndrăznea să înceapă cel dintâi vorba. În sfârşit, Teodor luă un petic de hârtie, scrise mic pe el patru vorbe: „Vrei să ne împăcăm?...” îl strânse, făcu o adresă glumeaţă: „Domnului Dinu… Mandarinu” şi, în avântul unei clipe de hotărâre, zvârli biletul la picioarele lui Dinu. Acesta parcă-l aştepta, căci mai înainte ca biletul să cadă bine, el se aplecă, îl prinse, îl ceti şi se făcu roşu. Era mişcat, simţea că pacea e aproape… Şi Dinu era amicul păcii. O, salcâmul acela de la geam, ce dulce parfuma clasa!...

… „Da, mă împac!” se grăbi să scrie Dinu; şi răspunsul a fost trimis îndată pe aceeaşi hârtie, sub adresa: „Domnului Tudor… Vladimirescu, f. f. urgent.”

În acelaşi timp, pe nesimţire, directorul se apropiase de fereastra deschisă şi, văzându-i cum stau cuminţi la locuri, îi iertă şi le spuse că sunt liberi.

Atunci, o schimbare neaşteptată se făcu în inima lui Teodor. Povara închisorii nu-l mai chinuia acum; nu mai avea nevoie de mângâierea prieteniei lui Dinu. Nu ştiu de ce, dar caisa aceea îi sta încă vie în… gât.

Luă îndată altă hârtie şi scrise…

Dinu aştepta cu aceeaşi nevinovată bucurie.

În minutul acela se auzea servitorul descuind uşa.

Teodor lăsă biletul scris, pe o bancă, şi plecă grăbit. Dinu îl luă, îl ceti şi rămase pe gânduri. Îi fu ruşine, dar ar fi plâns prosteşte…

Fără milă, Teodor fuse fără milă!

Iată răspunsul lui:

„Nu mai mă-mpac! Nu vreau să mă împac… Îmi iau vorba îndărăt”.

În clipa aceea, pe stradă, un oltean întârziat striga alene:

- Caise verzi… De dulceaţă… caisa, caisaaaa!!...

STAFIA

Niciun soldat nu mai vrea să fie santinelă la zidul din dosul temniţei. Acest zid era în dreptul unui maidan pustiu şi întunecos. Soldaţii, care păziseră pe acolo, ziceau că văd noaptea o stafie îmbrăcată în alb, furişându-se pe lângă garduri. Cum o zăresc, mâna începe să le tremure, arma le cade jos şi ei nu pot să mai facă nimic. Ba încă unii au rupt-o la fugă. Căpitanul însărcinat cu paza închisorii încerca să pună doi soldaţi şi chiar trei. Îndată ce erau mai mulţi de unul, stafia nu se mai arăta. Însă căpitanul vrea să încredinţeze pe soldaţii speriaţi că stafia nu e ceva adevărat. El chemă pe toţi oamenii companiei şi le zise:

- Băieţi, e ruşine să credeţi în stafii. Trebuie să fie la mijloc un om ca toţi oamenii. Cine ştie cu ce gând vine el în dosul închisorii? Eu aş dori să-l prindem viu şi nevătămat. Care din voi se simte în stare să facă această ispravă?

Toţi se codeau, înfioraţi de groază. Numai soldatul Petre răspunse curajos:

-Eu, domnule căpitan.

- Bravo, Petrică, îi zise căpitanul, mângâindu-l. Tu eşti vrednic de numele de român.

Ceilalţi lăsară ochii în jos, ruşinaţi. În gândul lor, însă, plângeau pe bietul camarad, care avea să piară în ghearele stafiei.

Într-adevăr, Petre nu era superstiţios, n-avea credinţe de acelea zadarnice şi fără niciun temei, pe care le au numai fricoşii. Dacă-i ieşea înainte vreun popă sau vreo femeie cu doniţele seci, el nu-şi pierdea curajul. Îşi vedea de drum şi de treburi. Şi treburile îi mergeau întot-

deauna bine lui Petre, pentru că era om harnic. Nu credea nici în vise, căci visele sunt trecătoare ca şi noaptea şi ca şi somnul. Râdea de cei ce cred în iele, în stafii, în vârcolaci, în pricolici, în vrăjitoare sau în alte nimicuri născocite de cine ştie ce minţi slabe.
Petre îşi pusese în gând să prindă stafia cu orice preţ.
La nouă ceasuri el era de santinelă lângă zid. Până la miezul nopţii nu se ivi nimic. Cerul era acoperit cu nori groşi. D-abia zări la câţiva paşi.
Deodată, el auzi un fâşâit uşor prin iarba maidanului. Întoarse capul şi zări acolo ceva ca o femeie înfăşurată într-un cearşaf. Petre luă arma la ochi şi strigă deodată:
-Stai!
Stafia se ridică atunci în sus şi întinse braţele. De departe semăna cu o cruce albă. Petre însă nu se înspăimânta. El făcu doi paşi spre dânsa şi strigă din nou:
-Stai că trag.
Atunci stafia începu să se depărteze uşor. Dar Petre, care nu vrea s-o omoare, azvârli arma şi ca fulgerul se repezi asupra ei şi, pipăind prin cearşaf, o apucă de gât şi începu s-o sugrume.
-Iartă-mă, strigă stafia.
Petre desfăcu cearşaful şi se uită la ea de aproape. Era un om ca toţi oamenii: cu ochi, cu barbă, cu mustăţi.
-Ce cauţi aici, tâlharule?, îl întrebă Petre. Iar el se ruga mereu:
-Iartă-mă, iartă-mă…
Petre îl duse înaintea căpitanului. Aici descoperiră că închipuita stafie era un cârciumar, anume Năstase. El avea un frate osândit şi se muncea de câteva nopţi să se suie pe zidul înalt al temniţei şi, cu ajutorul unui paznic cumpărat, să-i dea unelte ca să poată scăpa din închisoare.
Toţi râseră, când văzură că pe stafie o chema Năstase. Camarazii se uitară ruşinaţi la Petre, cerându-i parcă iertare. De atunci, niciunul n-a mai crezut în stafii, nici în alte năluciri. Aşa se vindecă oamenii de slăbiciuni, învăţând unul de la altul.

ANIVERSAREA

Mare fierbere între fraţi: hotărârea tatălui era nestrămutată:

- Astă seară domnul Aurel n-o să stea la masă.

Ştiri rele de la şcoală îi atrăseseră pedeapsa aceasta neaşteptată.

De iertare nici nu putea fi vorba. Cine ar fi îndrăznit să se ducă s-o ceară?

Şi Aurel era cel mai mare.

Tocmai el?

La masă şedeau acum tăcuţi numai ceilalţi doi. Din când în când se uitau pe furiş, cu sfială, la tatăl lor, care nu le vorbea nimic.

Ionel era cel mai cuminte şi cel mai mic. Niciodată nu supărase pe cineva. N-a râs, n-a vorbit peste măsură niciodată.

Acum însă se petrecea un lucru neobişnuit, şi băiatului îi era peste putinţă să mănânce. Simţea o mâhnire nespusă. Cum ar fi vrut să i se îngăduie să plece şi el de la masă! Şi cu toate acestea trebuia să se prefacă voios, să se arate că-i e foame, de frică să nu înfurie pe tatăl său. Gândul lui era neclintit la iatacul unde Aurel îşi ispăşea păcatul, Dumnezeu ştie cu cât amar.

Cel mai mic zgomot părea supărător acum: intrarea fetei din casă, zăngănitul farfuriilor, erau parcă rău venite; iar minutele se prelungeau ca nişte veşnicii duşmănoase…

Tatăl îşi duse mâna la frunte. Copiii se uitară în ochii lui. El oftă prelung, dar nu zise nimic. Fără voie, Ionel făcu la fel. Se vedea bine: copilul simţea pe suflet o apăsare. Iubirea, mila de fratele lui mai mare îl chinuia.

Ochii i se umeziră şi tatăl băgă de seamă; dar se prefăcu că nu vede.

- Ionel, întrebă dânsul, ce aţi avut azi după prânz?

Cu mare greutate, băiatul îşi stăpâni glasul înecat. Răspunse încet:

- Aritmetica şi … citirea.

Era prea mult. Nu mai putu răbda.

Fu biruit. Izbucni în plâns. Şi e cumplit plânsul când îl înfrânezi prea multă vreme. Erau numai hohote de durere, valuri de lacrimi. Da, la copiii buni plânsul e ceva sfâşietor; te doare să-l asculţi, pentru că el e oglinda suferinţei adevărate.

- Ionel, pentru Dumnezeu, ce ai? Taci! Ce însemnează asta?

Şi mama îi adăposti capul tulburat la piept şi-i mângâia cu drag părul mătăsos, încălzit de suspine.

Dar nici blândeţea, nici asprimea nu-l mai puteau potoli… În tremuratul buzelor, atât putu să îngâne:

- Ziua naşterii lui… Şi el stă la arest… Nu mănâncă… Nu mai e lângă mine ca anul trecut. Nimeni nu-l mai felicită… Toţi l-aţi uitat… Ca pe un câine!...

CEA DIN URMĂ LECŢIE
Traducere din A. Daudet

În dimineaţa aceea întârziasem de la şcoală şi-mi era frică de ceartă, mai ales că domnul Hamel ne spusese că o să ne mai asculte participiul, de care habar n-aveam. O clipă îmi veni în gând să lipsesc de la lecţie şi s-o iau razna peste câmp.

Ziua era aşa de caldă şi de senină!

Se auzeau mierlele fluierând în crâng şi în câmpia Rippert, în dosul ferăstraielor, prusienii făcând instrucţie. Toate acestea mă ispiteau mai mult decât regula participiului. Dar avusei putere să mă stăpânesc şi fugii la şcoală. Trecând pe dinaintea primăriei, văzui lume strânsă lângă gardul scund, cu afişe. De doi ani, aici citeam toate ştirile rele, bătăliile pierdute, ordinile comenduirii; şi mă gândeam, fără să mă opresc:

- Ce-o mai fi?

Atunci, cum treceam piaţa, alergând, fierarul Wachter, care era acolo cu ucenicul său şi tocmai citea afişul, îmi strigă:

- Nu te grăbi aşa, mititelule; o să ajungi la şcoală destul de devreme.

Crezui că râde de mine şi intrai d-abia răsuflând în curtea mică a d-lui Hamel.

De obicei, la începutul orei, se făcea o gălăgie straşnică, de s-auzea în stradă: pupitrele deschise şi închise, lecţiile pe care toţi deodată le repetau în gura mare, cu urechile astupate ca să le poată învăţa mai bine, precum şi linia lungă a profesorului care bătea în catedră:

- Tăcere!

Aveam de gând să mă folosesc de toate acestea

pentru a mă strecura nevăzut la locul meu. Dar tocmai în ziua aceea totul era liniştit, ca într-o dimineaţă de duminică. Prin fereastra deschisă, îmi vedeam conşcolarii în bănci şi pe d-l Hamel, care se ivea şi iar pierea cu linia de fier la subsuoară. Fusei nevoit să deschid uşa şi să intru în această linişte sfântă. Îşi poate oricine închipui cât eram de roşu şi cum tremuram.

Dar ce să vezi? D-l Hamel se uită la mine fără mânie şi îmi zise foarte blând:

- Treci iute la loc, dragă Franţ; era să începem fără tine.

Sării peste o bancă şi mă aşezai îndată la locul meu. Atunci d-abia, venindu-mi puţin în fire, băgai de seamă că profesorul nostru era îmbrăcat în redingota lui cea frumoasă, verde, cu manişca călcată cu îngrijire şi cu tichia de mătase neagră cusută cu fir, pe care o punea numai în zilele de inspecţie şi la împărţirea premiilor. De altfel, toată clasa avea ceva neobişnuit, sărbătoresc. Ceea ce mă miră mai mult, fu când văzui în fundul sălii, aşezaţi pe băncile care altădată rămâneau goale, oameni din sat, tăcuţi ca şi noi: bătrânul Hauser cu tricornul lui; fostul diriginte al poştei şi alţii. Toată lumea aceasta părea tristă.

Hauser adusese un abecedar vechi cu marginile roase, pe care-l ţinea deschis pe genunchi; ochelarii zăceau între feţele abecedarului.

Pe când eu mă miram de toate acestea, d-l Hamel se urcase pe catedră şi, cu acelaşi glas blând şi grav cu care mă primise, ne zise:

- Copii, astăzi e cea din urmă lecţie. A venit poruncă de la Berlin ca numai limba germană să se înveţe în şcolile din Alsacia şi Lorena. Noul profesor vine mâine. Azi e cea din urmă lecţie franţuzească. Vă rog să fiţi cu luare aminte.

Vorbele lui îmi răzvrătiră sufletul. A, ticăloşii! Aşadar, asta scriseră ei pe afişul de la primărie:
Cea din urmă lecţie franţuzească!

Şi eu d-abia ştiam să scriu! Aşadar n-am s-o învăţ niciodată. O să rămâi cu atât! Ce rău îmi părea acum de timpul pierdut, de ceasurile când fugeam de la şcoală ca

să alerg după cuiburi sau să mă dau pe gheaţă pe Saar! Cărţile, pe care cu puţin mai înainte le găseam aşa de supărătoare, aşa de grele de dus, gramatica, istoria sacră, îmi păreau acum nişte vechi prieteni, de care cu multă durere mă despărţeam. Tot aşa şi cu d-l Hamel. Gândul că o să se ducă, şi că n-o să-l mai văd, mă făcea să uit pedepsele şi liniile la palmă. Bietul om!

În cinstea celei din urmă lecţii îşi pusese el hainele de duminică, şi acum înţelegeam pentru ce bătrânii din sat s-aşezaseră în fundul clasei. Parcă voiau să ne arate cât le părea de rău că nu veniseră mai des la şcoală. Era un fel de mulţumire ce aduceau dascălului nostru pentru cei patruzeci de ani de muncă neobosită şi totodată o datorie faţă de patria pe care o pierdeau.

Cam aşa mă gândeam, când profesorul mă chemă la lecţie. Ce n-aş fi dat să pot spune fără greşeală vestita regulă a participiilor, tare, desluşit, frumos! Dar mă-ncurcai de la cele dintâi vorbe şi rămăsei în picioare, zăpăcit, în bancă, ruşinat, fără să cutez a ridica ochii. D-l Hamel îmi zise:

- Nu te dojenesc, Franţ; eşti destul de pedepsit. Vezi, aşa e: în toate zilele ne ziceam: lasă, mai e timp. Şi la urmă iată ce ni se întâmplă… Da, acesta a fost păcatul mare al Alsaciei noastre, ca am amânat întotdeauna învăţătura pe altă zi. Acum duşmanii noştri au tot dreptul să ne zică: „Şi ce! Pretindeţi că sunteţi francezi, şi voi nu ştiţi nici vorbi, nici scrie limba voastră?" Dar în toate astea nu eşti tu cel vinovat, dragă Franţ. Toţi purtăm vina. Părinţii voştri n-au stăruit destul ca să învăţaţi carte. Le venea mai bine să vă trimită la lucrul câmpului sau să vă pună la tors ca să câştige câţiva gologani mai mult. Şi chiar eu, nu sunt şi eu vinovat? De câte ori nu v-am pus să-mi udaţi grădina în loc să vă las să învăţaţi? Şi când îmi venea poftă să plec la pescuit de păstrăvi, sfiitu-m-am vreodată să vă trimit acasă?

Apoi, dintr-una într-alta, d-l Hamel începu să ne vorbească de limba franceză, zicând că e cea mai frumoasă limbă din lume, cea mai limpede, cea mai trainică; că trebuie s-o păstrăm şi să n-o uităm niciodată, pentru că un

popor când ajunge în robie, atâta vreme cât îşi păstrează bine limba, e ca şi cum ar avea dânsul cheia temniţei sale.

Apoi luă o gramatică şi ne citi lecţia. Mă minunam de mine cât de bine pricepeam tot. Tot ce spunea, mi se părea uşor. Mi se părea că nici n-ascultasem vreodată cu aşa luare aminte; dar nici dânsul nu ne explicase niciodată cu atâta răbdare. Ai fi zis că înainte de a pleca, bietul om vrea să ne dea toată ştiinţa lui, să ne-o strecoare în cap dintr-odată.

După lecţia de gramatică, trecurăm la scris. Pentru ziua aceea, d-l Hamel ne pregătise nişte modele noi de tot, pe care era scris în ronde frumoase: Franţa, Alsacia, Franţa, Alsacia, parcă erau nişte steguleţe care fâlfâiau în toată clasa, atârnate de stinghia pupitrelor. Să fi văzut cum se silea fiecare; şi ce tăcere! Se auzea numai hârşiitul condeielor pe hârtie. Într-un rând intrară nişte bondari; nimeni însă nu-i băgă în seamă, nici chiar cei mititei, care se sileau să-şi tragă liniuţele, cu o sârguinţă, cu un foc, ca şi când şi acestea ar fi fost pe franţuzeşte… Pe acoperişul casei, nişte porumbei gungureau încetişor şi-mi ziceam, ascultându-i:

- Nu cumva o să-i silească şi pe ei să gungurească pe nemţeşte?...

Din când în când, ridicând ochii de pe caiet, vedeam pe d-l Hamel nemişcat pe catedră, privind ţintă, pe rând, toate lucrurile dimprejurul său, ca şi cum ar fi vrut să i se tipărească în suflet icoana căsuţei mici în care era şcoala… Ce gândiţi! De patruzeci de ani, era tot acolo, cu curtea lui în faţă şi cu clasa în veci neschimbată. Numai băncile şi pupitrele se lustruiseră, tocite de vreme; nucii din curte se făcuseră mari, şi hameiul pe care-l sădise el singur, împodobea acum ferestrele până sus. Ce durere trebuie să fi fost pe bietul om, să le părăsească, toate şi să audă paşii surorii sale, care urca şi scobora în odaia de sus, pregătind cuferele ca să plece a doua zi, să plece din ţară pentru totdeauna.

Totuşi, avu bărbăţia să isprăvească lecţia. După scris, avuserăm lecţia de istorie; apoi, cei mici cântară pe Ba, Be, Bi, Bo, Bu. În fundul clasei, bătrânul Hauser îşi

puse ochelarii şi, ţinând abecedarul în mâini, silabisea cu dânşii. Se vedea bine că şi el se sileşte; vocea îi tremura de înduioşare şi era aşa de ciudat să-l auzi, încât ne venea totodată şi să râdem şi să plângem.

Ah! n-am să uit cât voi trăi lecţia aceasta din urmă…

Deodată ceasul de la biserică sună douăsprezece, apoi rugăciunea. În aceeaşi clipă, trâmbiţele prusienilor, care se întorceau de la instrucţie, răsunară de la fereastră… D-l Hamel se ridică, galben, în picioare. Niciodată nu mi se păruse aşa de mare.

- Iubiţii mei, zise el, iubiţii mei, eu… eu…

Dar ceva îl înăbuşea. Nu putea sfârşi. Atunci se întoarse spre tablă, luă o bucată de cretă şi, apăsând din toată inima, scrise cât putu mai mare.

„Trăiască Franţa!”

Apoi rămase în loc, cu capul rezemat de zid, şi, fără să zică nimic, cu mâna ne făcea semn:

- S-a sfârşit… plecaţi.

CUPRINS

MOŞ STAN 5
MAMA MARIA 9
BUNICA 13
IERTAREA 15
LA NOUĂ ANI 20
CRIN 23
DUMAN 25
EDER 29
ION CORBU 36
MUNŢII BOEMIEI 41
ÎMPĂCARE 44
OSTROVUL FLORILOR 48
DE LA FEREASTRĂ 52
STEJARUL 56
ÎN VIA DE SUS 59
NEÎNŢELEGERE 61
MAIDANUL 64
ÎN VACANŢĂ 66
BRADUL 68
RĂZBUNARE 71
LA TUŞA ZINA 74
VOICU 82
NOIEMBRIE 86
SĂPTĂMÂNA MARE 89
TUDOR 91
PRIETENIE 93
REVEDEREA 97
DOUĂ DORINŢE 99
CAISA 101
STAFIA 103
ANIVERSAREA 106
CEA DIN URMĂ LECŢIE 108